

**UNIVERZITET SINGIDUNUM
DEPARTMAN POSLEDIPLOMSKIH STUDIJA**

MASTER RAD

**KOMPARATIVNA ANALIZA PERFORMANSI
BANKARSKIH SEKTORA CRNE GORE I SRBIJE**

**Mentor:
Prof. dr. Zoran Jeremić**

**Student:
Mladen Peruničić
br. indeksa: 400291/2010**

Beograd, 2012.

Sadržaj:

Uvod	4
1.1. Predmet i polazište istraživanja	4
1.2. Značaj i aktuelnosti istraživanja	5
1.3. Ciljevi istraživanja	5
1.4. Hipoteze istraživanja	5
1.5. Metode istraživanja	5
2. Likvidnost banke	7
2.1. Politika upravljanja likvidnošću	8
2.2. Faktori likvidnosti banke	9
2.3. Likvidnost i portfolio menadžment	10
2.4. Bazelski principi i smjernice upravljanja rizikom likvidnosti	11
3. Kreditna aktivnost banke	13
3.1. Vrste kredita	14
3.2. Kreditni portfolio	17
3.2.1. Aspekti kreditnog zahtjeva – 6C	18
4. Kamatna stopa	19
4.1. Vrste kamatnih stopa	19
4.2. Faktori koji utiču na kamatne stope	21
4.3. Funkcije kamatne stope	22
4.4. Eskontna politika Centralne Banke	22
5. Pasivni bankarski poslovi (depoziti)	24
5.1. Podjela pasivnih bankarskih poslova	24

5.2. Kratkoročni pasivni bankarski poslovi	25
5.3. Dugoročni pasivni bankarski poslovi	26
5.4. Podjela depozita	27
5.5. Kratkoročni krediti od drugih banaka	29
5.6. Zaštita depozita	30
6. Pokazatelji profitabilnosti banaka	33
7. Centralna banka	36
7.1. Evropska Centralna Banka	38
7.2. Eurizacija	39
8. Likvidnost bankarskog sektora Crne Gore	41
9. Likvidnost bankarskog sektora Srbije	43
10. Kreditna aktivnost bankarskog sektora Crne Gore	44
11. Kreditna aktivnost bankarskog sektora Srbije	47
12. Depoziti bankarskog sektora Crne Gore	49
13. Depoziti bankarskog sektora Srbije	52
14. Kapital bankarskog sektora Crne Gore	53
15. Kapital bankarskog sektora Srbije	55
16. Kamatne stope bankarskog sektora Crne Gore	57
17. Kamatne stope bankarskog sektora Srbije	59
Zaključak	61
Literatura	63

Uvod

Pod performansama banke podrazumijevamo ostvareni rezultat, kvalitet i kvantitet poslovanja banke. To je ogledalo njene vrijednosti, uspjeha, veličine, efikasnosti i efektivnosti poslovanja. Performanse predstavljaju izraz uspjeha banke (visina ukupnog prihoda, visina troškova, visina profita) iskazuju vrijednost podataka o veličini i uspješnosti pojedinih funkcionalnih djelova banke (obim kredita, obim štednje, depozit). Takođe poslovna filosofija, poslovna politika i kultura banke presudno utiču na izgradnju imidža i reputacije banke, i tako doprinose većim i boljim performansama. Da li je banka bila uspješna ili neuspješna, tj. kakve su joj performanse vidi se kroz finansijske izvještaje. Kada se porede performanse banaka može se govoriti o vrhunskim performansama, srednjim performansama i niskim performansama. U bankarskom sektoru bilo koje države posluje na desetine banaka i sve one teže što boljim rezultatima, stoga je i konkurencija među njima veoma velika. Iako je težnja svih banaka da rezultati odnosno performanse budu što bolje rijetke su one koje mogu da dostignu vrhunske rezultate. Rezultate poslovanja svih poslovnih banaka na jednom bankarskom sektoru prati i nadgleda Centralna banka tog sektora.

Centralne banke daju informacije o ukupnim performansama bankarskog sektora i sve pojedinačne banke bez obzira kako poslovale zajedno daju finansijsku sliku jedne zemlje tj. bankarskog sektora iste.

Podatke o performansama bankarskog sektora Crne Gore daje Centralna Banka Crne Gore (CBCG), dok performanse bankarskog sektora Srbije daje Narodna Banka Srbije (NBS). Kroz kvartalne izvještaje, godišnje izvještaje, statističke biltene i ostale publikacije glavnog ekonomiste i guvernera.

1.1. Predmet i polazište istraživanja

Predmet istraživanja master rada je komparativna analiza (poređenje) performansi bankarskih sektora Crne Gore i Srbije. U širem smislu predmet istraživanja su ostvareni rezultati bankarskih sektora Crne Gore i Srbije posmatrani kroz osnovne pokazatelje uspješnosti poslovanja banaka iz kvartalnih izvještaja centralnih banki.

Definisani su pojmovi, vrste, faktori i funkcije pokazatelja uspješnosti poslovanja bankarskih sektora. Istražena je uloga likvidnosti, kreditne aktivnosti, kamatne stope, pasivnih bankarskih poslova, pokazatelja profitabilnosti. Istražena je uloga centralne banke kao specifične monetarne institucije po svom položaju u bankarskom, kreditnom i monetarnom sistemu. Takođe je istražen uticaj eurizacije kao rastućeg trenda u neeurizovanim zemljama u ovom slučaju u Srbiji.

Upoređene su performanse bankarskih sektora Crne Gore i Srbije kroz kvartalne izvještaje koje donose Centralna Banka Crne Gore (CBCG) i Narodna Banka Srbije (NBS)

1.2. Značaj i aktuelnosti istraživanja

Značaj našeg istraživanja je u bližem razumijevanju performansi bankarskih sektora u Crnoj Gori i Srbiji. Analizirani su kvartalni izvještaji centralnih banaka Crne Gore i Srbije radi dobijanja i komparacije ostvarenih rezultata sektora.

1.3. Ciljevi istraživanja

Naučni cilj našeg istraživanja jeste naučni opis ostvarenih rezultata bankarskih sektora u Crnoj Gori i Srbiji kao i njihova komparacija.

Društveni cilj našeg istraživanja je, da ovaj rad pruži informacije o uspješnosti poslovanja bankarskih sektora u Crnoj Gori i Srbiji, kao i da teorijski opiše pokazatelje uspješnosti poslovanja banaka.

1.4. Hipoteze istraživanja

Generalna hipoteza istraživanja:

- Osnovna hipoteza našeg rada je: komparativna analiza performansi bankarskih sektora Crne Gore i Srbije.

Posebne hipoteze istraživanja:

- Centralne banke kao regulatori i kontrolori bankarskog sektora, prikazuju sliku sektora kroz redovne publikacije koje objavljuju na svojim web stranicama. U Crnoj gori to čini CBCG, dok u Srbiji to čini NBS.
- Euro je doprinio padu inflacije na nizak i stabilan nivo. Niska inflacija utiče na pad kamatnih stopa, pa su potrošački i investicioni krediti jeftiniji, što uslovljava rast dugoročnog investiranja. Stoga eurizacija i nije čudan trend u neeurizovanim zemljama, u ovom slučaju Srbiji.

1.5. Metode istraživanja

Uzimajući u obzir specifičnost proučavanog predmeta istraživanja koristili smo različite metode kako bi se zadovoljili osnovi metodološki zahtjevi – objektivnost, pouzdanost, opštost i sistematičnost.

Istraživana su naučno teorijska saznanja, relevantna literatura i savremena poslovna praksa kao i korišćenje osnovnih analitičkih i sintetičkih metoda: analize, sinteze, indukcije, dedukcije, generalizacije, apstrakcije i posmatranja, i analize sadržaja.

Takođe su primijenjene opšte naučne metode: hipotetičko-deduktivna, statistička i komparativna.

U okviru tehnika prikupljanja podataka, koristili smo sljedeće tehnike: analiza naučne dokumentacije, studije slučaja, službene izvore, evidenciona i operativna dokumenta centralnih banaka Crne Gore i Srbije.

2. Likvidnost banke

Likvidnost banke predstavlja njenu poslovnu sposobnost da u svakom momentu može izvršiti svoje dospjele obaveze po prihvatljivoj cijeni (kamatnoj stopi) sa aspekta banke. Banka je likvidna kada je sposobna da zamijeni svoju aktivu za gotovinu, dovoljno brzo da izađe u susret zahtjevima koji su joj upućeni za isplatu novca.

Kritičan problem za bankarski menadžment i vlasti koje vrše monetarnu kontrolu je potreba da se riješi konflikt između likvidnosti, solventnosti i prinosa. Solventnost i profitabilnost su dva koncepta koja su obično u konfliktu jedan sa drugim. Postoji kratkoročni trade-off između likvidnosti i profitabilnosti - što je banka likvidnija, niži su prinosi na akcijski kapital i na aktive - uz nepromijenjenost ostalog.

Problem likvidnosti banke, pogotovo u situacijama čestih promjena kamatne stope (eskontne ili tržišne) može imati posljedice na rentabilnost banke. To se naročito događa kada dođe do nepredviđenih situacija i promjena ili kada banka "pretjera u transformaciji ročne strukture". Do uticaja likvidnosti na profitabilnost banke dolazi, naročito kada banka nije u stanju da brzo riješi potrebnu konverziju kratkoročne aktive u gotov novac, pa mora da obezbijedi dodatne izvore sredstava po trenutno mogućoj cijeni da bi izvršila svoje dospjele obaveze. Slaba likvidnost je direktan uzrok bankarske krize, a analiza likvidnosne pozicije banke je ključni dio kreditne sposobnosti banke, adekvatna likvidnost dopušta inače slaboj banci da nastavi funkcionisanje. Ukoliko likvidnost oslabi ili banka postane nelikvidna, može se suočiti sa ozbiljnim problemima, pa čak i totalnim kolapsom. S toga je važno održavati zadovoljavajuću likvidnost koja se definiše kao sposobnost refinansiranja dospjelih obaveza po tržišnim stopama ili ispod njih.

Banke koje imaju problema sa likvidnošću, naprezaće se da refinansiraju obaveze i, ukoliko to postignu, biće po cijeni koja je iznad tržišnih stopa i koja nije povoljna po njih. U ovoj situaciji, banke će moći da funkcionišu samo izvjestan vremenski period prije nego što likvidnost iščezne ili zarada bude izložena negativnom uticaju. Politika upravljanja likvidnošću banki sa ovim problemom biće usmjerena da osigura dovoljno sredstava da zadovolji svoje operativne potrebe, odnosno da obezbijedi saglasnost sa regulatornim uputstvima.

Mogućnost prestanka rada banke usljed nelikvidnosti predstavlja jedan od osnovnih rizika u bankarskom poslovanju. Stoga je bitan faktor likvidno stibanke spremnost banke da u svakom trenutku odgovori dospjelim obavezama, bilo da se radi o zahtijevu deponenata za povlačenjem svojih depozita, zahtijevu komitenata za povlačenjem sredstava iz odobrenog kredita, ili o izvršavanju obaveza po o snovu otplate prethodno uzetih kredita.

U aktivi bilansa banke, nalaze se instrumenti sa različitim stepenom likvidnosti. Struktura aktive pokazuje poziciju likvidnosti banke. Na jednom kraju nalaze se najlikvidnije pozicije, a na drugom, najnelikvidnije pozicije.

U pasivi bilansa banke neke obaveze banke su likvidne, što znači da povjerioci mogu u

svakom momentu ili u kratkim rokovima da traže novac u vezi sa depozitima ili kreditima. U pasivi su i obaveze banke sa dužim rokovima vraćanja, bilo da se radi o depozitima ili primljenim kreditima. Pozicija likvidnosti banke proističe iz komparativnog odnosa likvidnosti aktive i pasive bilansa banke.

Veći stepen likvidnosti, a time i povoljniju bilansnu poziciju, imaju one banke:

1. čije aktive imaju povoljnije ročne i tržišne performanse, u smislu kraćih prosječnih rokova dospijeca i /ili v iši stepen tržišne transveribilnosti pozicija aktive;
2. banke sa prosječno dužim rokovima dospijeca obaveza;
3. banke sa stabilnim depozitnim potencijalom, tj. banke koje imaju veći koeficijent dugoročnih depozita prema kratkoročnim depozitima;
4. banke sa diversifikovanom strukturom plasmana, u smislu ročnosti, sektorskokomitentskih odnosa, boljeg boniteta komitenata i povoljnije kamatonosne strukture.

Posebno je značajan uticaj Centralne banke na likvidnost poslovnih banaka preko veće ili manje restriktivnosti monetarne politike koju vodi. Pred Centralnom bankom obično se javlja dilema, sanirati kratkoročnu ili dugoročnu nelikvidnost. Pri tome, kratkoročna likvidnosna neravnoteža nastaje kao posljedica kratkoročnih nesinhronizovanih priliva i odliva novčanih sredstava. U tom slučaju postoji veći odliv od priliva, tj. kratkoročni deficit likvidnih sredstava, koji se ubrzo kompenzira većim prilivom od odliva. Banka će povremeno imati deficitne i suficitne gepove, pri čemu će biti primarno da kratkoročnim pozajmicama popunjava deficitne gepove. Razvijeno novčano tržište veoma efikasno izravnavlja deficitne i suficitne likvidnosne gepove između pojedinih banaka u različitim vremenskim tačkama.

2.1. Politika upravljanja likvidnošću

Politika likvidnosti banke se zasniva na definisanju adekvatne metodologije mjerenja likvidnosti i utvrđivanju stope likvidnosti i, na osnovu toga, optimizaciji rezervi. Mjerenje likvidne pozicije i utvrđivanje adekvatne stope likvidnosti je otežano neizvjesnošću utvrđivanja budućih potreba banke za likvidnim sredstvima. Imajući u vidu specifičnost likvidnosti banke, kao izrazito individualizovanog problema, metodologija se mora zasnivati na kvantificiranim stopama i iskustvenom promišljanju menadžmenta banke.¹

Kao najznačajniji kvantitativni indikatori likvidnosti obično se koriste:

¹ Dr Srboljub Jović, "Bankarstvo" str. 249

1. stopa likvidnosti, koja odražava vezu kratkoročnih izvora sredstava, zavisno od njihove ročno sti i dospjelo sti, prema novčanim sredstvima i drugoj likvidnoj aktivi (npr.; odnos kredita i depozita; likvidna aktiva i kratkoročni izvor i sredstava; dospjelost plasmana – do 1 godine i manje; od 1-5 godina; od 5-10 godina i preko 10 godina);
2. obavezna rezerva, koja pored obezbjedjenja likvidnosti banaka, služi i kao instrument za regulisanje količine novca u opticaju od strane Centralne banke.

Politika upravljanja likvidnošću biće usmjerena da osigura da banka ima dovoljno sredstava da zadovolji svoje operativne potrebe, odnosno da obezbijedi saglasnost sa regulatornim uputstvima.

2.2. Faktori likvidnosti banke

Na likvidnost banaka utiču brojni faktori koji mogu izazvati različite varijacije bilo na strani depozitnih izvora bilo na strani kreditnih plasmana.

Svi faktori mogu se svrstati u sledeće četiri grupe:

1. Oscilacije u ekonomiji;
2. Novčane transakcije klijenata;
3. Monetarna politika centralne banke i
4. Politika likvidnosti poslovne banke.²

Da bi se obezbijedila potrebna likvidnost, menadžment banke mora biti dobro upoznat sa svim (stohastičkim) sezonskim i cikličnim kretanjima u ekonomiji. Stohastička kretanja se teško mogu predvideti i u takva kretanja ubrajaju se radnički štrajkovi, prirodne katastrofe (zemljotres, poplava), rat. Sezonska kretanja su kretanja koja se sezonski ponavljaju svake godine. Npr. ukoliko je banka locirana u poljoprivrednom području, može očekivati visok nivo depozita u jesen, posle žetve i visoku tražnju za kreditima u proleće. Ciklična kretanja su karakterističnija za veće banke na koje i imaju najveći uticaj. Ovakav vid kretanja dosta je teže predvidjeti nego ciklična kretanja.

Promjene u likvidnosti banke najviše zavise od promjena u kretanjima depozita kod banke, koji opet zavise od poslovnih transakcija i kretanja likvidnosti klijenata. Naime, kada kod klijenta dolazi do odliva sredstava, pogoršava se njegova likvidnost, to će uzrokovati veće povlačenje sopstvenih depozita čime se narušava i likvidnost same banke. Zbog toga je banka zainteresovana i za poziciju i politiku likvidnosti svojih klijenata.

² Komazec dr Slobodan, „Bankarski menadžment“, Čigoja štampa, Beograd, 1998. god., str. 862.

Centralna banka svojom monetarnom politikom, smanjenjem i povećanjem novca u opticaju može uticati na povećanje odnosno smanjenje likvidnosti banaka. Ukoliko bi centralna banka vršila povećanje novca u opticaju onda bi to olakšalo bankama održanje likvidnosti i solventnosti. Znači, ukoliko banke imaju problema sa održavanjem likvidnosti i solventnosti, one mogu iskoristiti prilive sredstava centralne banke kako bi povratile optimalni nivo likvidnosti. Sa druge strane, ukoliko banke nemaju problema sa održanjem likvidnosti i solventnosti ova sredstva mogu da iskoriste u cilju povećanja kreditnih plasmana klijentima.

Politika likvidnosti poslovne banke podrazumijeva to, da banka može samostalno uticati na sopstvenu likvidnost putem politike likvidnosti koju ona sama kreira.

2.3. Likvidnost i portfolio menadžment

Pod likvidnošću se podrazumijeva sposobnost banke da izmiri blagovremeno dospjele obaveze. Za osiguranje likvidnosti koristi se gotovina i ostala likvidna aktiva. Za ocjenu likvidnosti banke razvijen je sistem racio brojeva:

Prvi racio (pokazatelj) likvidnosti banke se utvrđuje kao odnos između prosječne gotovine i kratkoročnih efekata i prosječne ukupne aktive. On pokazuje dio ukupne aktive koja se drži u formi likvidne aktive (gotovina, kratkoročni efekti, potraživanja od depozitara po osnov u ulaganja i rezerve). Likvidnost banke je utoliko veća što je veći udio likvidne aktive u ukupnoj aktivu. Kod ovog racio broja (kao i kod ostalih) operiše se sa prosječnim veličinama, a ne sa stvarnim veličinama na kraju posmatranog perioda. Prosječna veličina (npr. ukupna aktiva) se utvrđuje tako što se saberu vrijednosti na početku i na kraju datog vremenskog perioda i podijele sa brojem dva.

Drugi racio likvidnosti banke se utvrđuje kao odnos prosječne gotovine i kratkoročnih efekata i prosječnih depozita. Likvidnost banke je utoliko veća što je veći iznos likvidne aktive po jednom euru depozita.

Treći racio likvidnosti banke se utvrđuje kao odnos između prosječnog neto zajma i prosječnih depozita. Neto zajam je jednak razlici između ukupnog zajma i nenaplaćenog zajma (glavnice i kamate). Ako je dati racio broj veći od 1, to znači da se banka zadužuje za potrebe davanja zajmova. Rizik likvidnosti banke je veći kada je on jednak ili manji od jedinice.

Četvrti racio likvidnosti banke se utvrđuje kao odnos između prosječnih obaveza i prosječne ukupne aktive. Dati racio likvidnosti banke pokazuje koji je dio ukupne aktive finansiran kratkoročnim obavezama. Ako se on povećava iz perioda u period, to znači da banka koristi dodatne kratkoročne zajmove (kao pasiva) za finansiranje novih sopstvenih zajmova (kao aktiva).

Racio portfolia menadžmenta se utvrđuje kao odnos između tržišne vrijednosti efekata i knjigovodstvene vrijednosti efekata. On pokazuje ponašanje portfolia na promjene tržišnih uslova. U načelu, povećanje tržišne vrijednosti efekata u odnosu na njihovu knjigovodstvenu vrijednost znak je po boljšanja uspješnosti banke.

2.4. Bazelski principi i smjernice upravljanja rizikom likvidnosti

Guverneri centralnih banaka grupe deset država poznatih pod imenom G-10 osnovali su 1975. godine Bazelski odbor za superviziju banaka pri Međunarodnoj banci za poravnanja u Bazelu. Taj odbor sastoji se od više predstavnika tijela bankovne supervizije i centralnih banaka iz Belgije, Kanade, Francuske, Njemačke, Italije, Japana, Luksemburga, Holandije, Švedske, Švajcarske, Velike Britanije i SAD-a. Od svog osnivanja, pa do danas Bazelski odbor za superviziju banaka određuje osnovne principe, smjernice i standarde za djelotvornu superviziju banaka koje se stalno unapređuju. Bazelski odbor posebno se usresredio na rizik likvidnosti u bankama te donio određene standarde za upravljanje rizikom likvidnosti u bankama. Ti standardi obavezuju uprave banaka, ali i nacionalne supervizore da učine sve u svrhu boljeg upravljanja rizikom likvidnosti, kao i sprečavanju propadanja banaka zbog djelovanja tog rizika.

Upravljanje rizikom likvidnosti banaka za razliku od drugih elemenata kojima se treba upravljati specifično je za to što ne postoje dve banke na koje bi se mogle primjenjivati iste politike i procedure likvidnosti i jednaku organizacija tih poslova. Zato sa aspekta supervizora likvidnost i upravljanje rizikom likvidnosti ima poseban značaj. Tijela supervizije koja kontrolišu banke trebaju razrađenim tehnikama pokušati ocijeniti da li uprava banke i njezino rukovodstvo razumije potrebe banke za likvidnosti. Oni procjenjuju da li je banka na ispravan način organizovala procedure vezane uz praćenje, mjerenje, analiziranje podataka i različitih koeficijenata likvidnosti, te donosi li pravilne odluke i prilagođava li planirane ciljeve.

Ovakav pristup likvidnosti bitan je jer ne postoje utvrđena pravila, a ni koeficijenti u mjerenju koji bi bili indikatori i za procjenu stanja likvidnosti različitih banaka. Određena pozicija likvidnosti se može razlikovati od banke do banke, ali se može razlikovati i za istu banku u različitim vremenskim periodima. Uprava i rukovodstvo svake banke mora razumjeti osnovne principe i sprovoditi dobre mjere za upravljanje likvidnosti. Tek tada stvoriće se pretpostavke za donošenje politika i procedura koje su primjerene karakteristikama banke.

Banka je dužna razviti organizaciju i sistem mjerenja likvidnosti kako bi obezbijedila da se zahtjevi za likvidnosti sprovedu, analiziraju i kontrolišu sistemi internih kontrola koji će s druge strane ocjenjivati interna revizija. Glavni cilj supervizije banaka sa aspekta supervizora trebala bi biti kontinuirana supervizija i procjena likvidnost banke i način organizacije upravljanja tim rizikom. Zbog važnosti rizika likvidnosti u bankarstvu, kao i problema koji su vezani za upravljanje tim rizikom, Bazelski odbor za superviziju banaka je 2000. godine izdao dokument pod nazivom „Sound Practices for Managing Liquidity

in Banking Organizations“. Dokument obuhvata 8 grupa principa koje bi svaka bankarska organizacija trebala poštovati i njihov dio koji je primjenjiv na nju ugraditi u svoje politike i procedure upravljanjem rizikom likvidnosti.

Ti principi su :

Principi usmjereni razvijanju strukture za upravljanje likvidnošću

Svaka banka ima svoju politiku upravljanja likvidnosti. Ono što je bitno jeste da ta politika bude dobro i uspješno implementirana za što treba postojati struktura koja omogućava efikasnost izvršavanja tih politika te fleksibilnost. Struktura kao takva podrazumijeva ljude, procedure, te informacione sisteme koji osiguravaju pravovremene informacije prema banci kao i iz banke prema okruženju.

Mjerenje i praćenje likvidnosti

Da bi upravljanje rizikom likvidnosti bilo uspješno bitno je stalno mjeriti i pratiti novčane tokove banke kako bi se na vrijeme mogle uočiti potencijalne opasnosti. Takođe, je bitno sprovesti različite “what if“ scenarije koji će pokazati ispravnost pretpostavki te eventualne mogućnosti i ishode.

Upravljanje pristupom tržištu

Da bi upravljanje rizikom likvidnosti bilo uspješno banka mora imati pristup finansijskim tržištima i koristiti isti uspješno kako bi obezbijedila sredstva ili plasirala višak.

Alternativno planiranje

Jako je bitno da banka uvijek ima alternativne planove za slučajeve kriza likvidnosti koje bi implementirala u hitnim slučajevima u kojima prvobitno zamišljenji planovi ne mogu biti sprovedeni.

Upravljanje deviznom likvidnošću

Zbog poslovanja banaka na više tržišta i sa više valuta jako je bitno da svaka banka ima posebne sisteme mjerenja, praćenja i kontrolisanja glavnih valuta u kojima vrši svoje transakcije. Bitno je da banka ima i posebne strategija za upravljanje valutnim rizikom kada su sve glavne valute u pitanju.

Interne kontrole za upravljanje rizikom likvidnosti

Svaka banka mora imati sisteme interne kontrole i vrednosvanja samih politika likvidnosti i njihovog efikasnog sprovođenja.

Uloga objavljivanja podataka o poboljšanju likvidnosti

Još jedna stavka koja je jako bitna kod upravljanja rizikom likvidnosti jeste to da banka redovno izvještava javnost kao i svoje velike klijente o svom stanju likvidnosti. Naravno za takve aktivnosti potrebno je imati mehanizam koji osigurava sprovođenje ovog principa.

Uloga supervizora

Supervizori u svim zemljama u kojima bankarski sektor posluje po ovim načelima su dužni sprovoditi nezavisno vrednovanje bankarskih strategija, politika, procedura i praksi te zahtijevati od banke da ima efikasan sistem za mjerenje, praćenje i kontrolu rizika likvidnosti.

3. Kreditna aktivnost banke

Kreditni plasmani još uvijek dominiraju u strukturi aktive banaka i banke najveći dio svog potencijala plasiraju u obliku kredita. U pravnoj teoriji kredit se definiše kao formalni obligacioni ugovor, kod koga se povjerilac obavezuje da dužniku stavi na raspolaganje određenu vrijednost izraženu u novcu, a dužnik se obavezuje da ovu vrijednost upotrebi pod ugovorenim uslovima, da je vrati u određenom roku i da plati ugovorenu naknadu.³

Ponuda bankarskog kreditiranja zavisi od sposobnosti i spremnosti banaka da kreditiraju, što je zauzvrat pod uticajem različitih kanala monetarne transmisije. Bitni faktori su bankarske stope kreditiranja (kanal kamatne stope) i ne-cjenovni kreditni uslovi i termini van kamatne stope (kanal bankarskog kreditiranja i bilansa stanja). Različiti prenosni kanali utiču na kreditne standarde za odobravanje kredita. Različiti kanali monetarne transmisije utiču i na ne-kamatne kreditne uslove i termine. Zauzvrat, finansijske potrebe potrošača i proizvođača, a time i tražnja za bankarskim kreditiranjem zavisi od sposobnosti i spremnosti za potrošnju i investiranje. Tražnja bankarskog kredita takođe zavisi od bankarske stope kreditiranja.

U savremenim privrednim uslovima kredit ima sljedeće funkcije:⁴

- **Mobilizatorska funkcija** – osnovna funkcija kredita je da plasmanom sredstava koja su prikupljena kao viškovi izvrši njihovu najefikasniju alokaciju;
- **Obezbeđenje kontinuiteta reprodukcije** – kreditiranje omogućava likvidnost i kontinuitet proizvodnje, kao i povećanje proizvodnje i regulisanje ponude i tražnje na tržištu;
- **Obezbeđuje likvidnost i stabilnost privređivanja** – kredit omogućava prevazilaženje sezonskog karaktera proizvodnje i raskoraka između plasmana i naplate;

³ Antonijević Z., Petrović M., Pavićević B. - „Bankarsko pravo“, Savremena administracija, Beograd, 1982. str. 171.

⁴ Đukić Đ., Bjelica V., Ristić Ž. – Bankarstvo, Ekonomski fakultet, Beograd, 2003. s.130.

- **Reguliše ponudu i tražnju na tržištu** – kreditiranje klijenata koji trenutno ne raspolažu platežno sposobnom tražnjom utiče na stabilizovanje tržišta i smanjivanje zaliha, kao i stabilizaciju cijena;
- **Stimuliše međunarodnu ekonomsku razmjenu** – kredit je u stimulisanju izvoza značajno sredstvo konkurentnosti nacionalne privrede;
- **Relativizuje postojeće regionalne razlike razvijenosti** – kredit omogućava prevazilaženje raskoraka između stepena razvijenosti pojedinih područja, odnosno zemalja;
- **Kontrolna funkcija** – kroz proces selekcije klijenata i zadovoljavanja uslova za odobravanje kredita, kao i permanentno praćenje tokom perioda otplate kredita omogućava kontrolu privrednih subjekata.

3.1. Vrste kredita

Kredit je postao masovni, visoko standardizovani proizvod, sa velikim brojem namjena.⁵ Veliki je izbor kredita, velikom broju komitenata i za raznovrsne namjene. Prema svrsi, dijele se (prema Rouzu) na:

- a) **Hipotekarni krediti** – koji su osigurani nekretninama, i obuhvataju: kratkoročne kredite za gradnju i razvoj zemlje; dugoročne za finansiranje kupovine kuća, stanova, zemlje itd.;
- b) **Krediti finansijskim institucijama** – bankama, osiguravajućim društvima, finansijskim kompanijama i sl.;
- c) **Poljoprivredni krediti** – za poljoprivredu i stočarstvo;
- d) **Poslovni i industrijski krediti** – poslovnim subjektima za pokriće troškova poput kupovine inventara, plaćanja poreza, isplate plata;
- e) **Potrošački krediti** – za finansiranje kupovine automobila, pokretnih kuća, uređaja i sl, i to datih direktno pojedincima ili indirektno kroz maloprodaju;
- f) **Mješoviti krediti** – uključuju one kredite koji nisu gore klasifikovani, uključujući kredite za hartije od vrijednosti;
- g) **Potraživanja od finansijskog najma (lizinga)**, gdje banka kupuje opremu ili vozila i daje svojim korisnicima na lizing.

Takođe postoje i specifične vrste kredita kao što su:

⁵ Hadžić M. - „Bankarstvo“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009. str. 271

Lombardni kredit – je kratkoročni vid kreditiranja, pri čemu zalogu za kredit predstavljaju pokretne stvari veće vrednosti kao stokovi robe, hartije od vrijednosti i dragocjenosti. Krediti se odobravaju na osnovu procjene vrijednosti pokretne stvari, a vrijednost odobrenog kredita je u pravilu 60-70% procijenjene vrijednosti. Ukoliko se obaveze dužnika ne izvršavaju na vrijeme banci je omogućeno da putem javne prodaje naplati potraživanje. U ovaj oblik kredita moguće je uključiti centralnu banku na osnovu relombardnih kredita, koje ona odobrava.

Rambursni kredit – je specifičan kredit koji se javlja u spoljnotrgovinskom poslu, odnosno razmjeni roba i usluga. On nastaje kada konfirmirajuća banka (obično prvoklasna banka) isplaćuje robna dokumenta i zadržava ih u svojini sve dok ih korespodentska banka od nje ne otkupi, odnosno rambusira.

Kredit po tekućem računu – Za razliku od žiro računa, koji može biti samo aktivan račun, tekući račun može biti i pasivan, odnosno negativan, naravno ukoliko je banka saglasna da vlasnik tekućeg računa skine sa računa više sredstava nego što se na njemu nalazilo. Pri tom banka procjenjuje stabilnost izvora priliva vlasnika računa i najčešće ograničava sumu i vremensko trajanje negativnog stanja računa, ali je za samog vlasnika korisno, jer povećava njegovu platežno sposobnu tražnju.

Kredit po osnovi akcepta, avala i garancije banke – odobrava se na osnovu raznih oblika jemstava koje je banka dala korisniku kao garant. U slučaju neizvršavanja obaveza od strane dužnika, banka kao garant, izmiruje obaveze po osnovu jemstva, uz istovremeno odobravanje kredita korisniku za čiji je račun izvršila plaćanje.

Kreditiranje izvoznih poslova - predstavlja posebnu grupu kreditnih poslova sa namjenom kreditiranja poslova vezanih za plasman roba i usluga u inostranstvo. Ovi krediti predstavljaju samo dio sistema stimulisanja izvoznih poslova pored raznovrsnih institucija, radnji i instrumenata. Ova vrsta kredita, s obzirom na elemenat inostranosti plaćanja, ima monetarne implikacije sa stanovišta emisije funkcije centralne banke. Obično država u cilju stimulisanja izvoza obezbjeđuje raznovrsnu podršku u obliku direktnog odobravanja subvencija iz budžeta, davanje državnih garancija za izvozne kredite, državne kredite za stimulisanje izvoza i premije za izvoz.⁶

Prema različitim kriterijumima krediti se mogu razvrstati na sledeći način:

Prema obliku u kojem se daju:

- **Naturalni** – kredit koji se daje u realnom dobru, najčešće poljoprivrednom proizvodu, a riječ je o najstarijem kreditnom obliku,
- **Robno – novčani** – kredit koji se odobrava u robi, a vraća u novcu, najčešće se praktikuje između kompanija međusobno,
- **Novčani kredit** – u savremenim uslovima se uglavnom podrazumijeva upravo kredit koji se daje i vraća u novcu,

⁶ Hadžić M. - „Bankarstvo“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009. str. 277

Prema namjeni, odnosno prema upotrebi:

- **Potrošački** – krediti koji su namijenjeni potrošačima, a koji povećavaju njihovu platežnu moć i indirektno utiču na porast proizvodnje preko povećanja platežno sposobne tražnje,
- **Proizvođački** – krediti namijenjeni proizvođačima direktno utiču na porast proizvodnje i dijele se na: kredite za obrtne namjene i investicione namjene

Prema kriterijumu ročnosti:

- **Kratkoročni krediti** – odobravaju se sa periodom vraćanja do dve godine,
- **Srednjoročni krediti** – odobravaju se na rok od 2 do 10 godina i
- **Dugoročni krediti** – rok dospeljeća je preko 10 godina,

Prema kriterijumu obezbjeđenja kredita:

- **Lični – personalni** – krediti koji se odobravaju fizičkom licu ili preduzeću bez specijalnog pokrića, a nazivaju se i blanko kreditom, odnosno otvoreni krediti,
- **Pokvareni ili realni kredit** – kredit koji ima realno pokriće u zalaganju realne vrijednosti iz kojih se povjerilac može naplatiti u slučaju neispunjenja obaveze, a to su hipotekarni, založni i garantni kredit,

Prema kriterijumu kamaćenja:

- **Kamatni** – krediti koji predviđaju otplatu uz zaračunavanje kamate kao cijene kredita i
- **Beskatni** – krediti koji ne predviđaju zaračunavanje kamate, već cijenu obračunavaju na neku drugi način,

Prema kriterijumu povlačenja kredita na:

- **Jednokratne** – krediti koji se isplaćuju u jednoj tranši i
- **Sukcesivne** – kredite koji se povlače po odobrenju u više rata.

Prema načinu otplate:

- **Cjelini** (otplata se vrši u cjelini u roku dospeljeća),
- **Ratama** i
- **Anuitetima** kada se otplaćuje zajedno sa pozajmljenim iznosom i odgovarajuća kamata (amortizacioni krediti).

Prema rezidentnosti povjerioca, kredit može biti:

- **Domaći i**
- **Strani**

3.2. Kreditni portfolio

Faktori koji utiču na rast i raznovrsnost bankarskih kredita, tj. na oblikovanje individualnog bankarskog kreditnog portfolija su:

- a) **Profil tržišta** kojeg banka opslužuje – centar grada (poslovni krediti) ili prigradska područja (stambeni krediti, za automobile). Banke nisu potpuno zavisne od lokalnog područja kojeg opslužuju – mogu da kupe kredite (djelove) od drugih banaka. Takođe mogu dijeliti kredite s drugim bankama (participacija) ili koristiti kreditne derivate za ublažavanje ekonomske nestabilnosti zbog trgovanja kreditima na određenom području.
- b) **Velicina banke** – veće banke uglavnom odobravaju kredite u velikim iznosima kompanijama; male banke odobravaju kredite u malim denominacijama (poput hipotekarnih i manjih poslovnih kredita);
- c) **Sposobnost menadžmenta** – iskustvo i stručnost utiče na miks kreditnog portfolija banke, što je slučaj i sa kreditnom politikom banke
- d) **Očekivani rezultati** banke za svaki ponuđeni kredit i uporedna dobit na sve stavke u aktivi koje bi mogla da ostvari – procjena dobiti (očekivani povraćaj) i troškova (i rizika od gubitka), i to recimo uspostavljanjem troškovnog računovodstvenog sistema

Pisana kreditna politika je jedan od najvažnijih načina da bi banka bila sigurna da su njeni krediti u skladu sa regulatornim standardima i da su profitabilni. Njom se daju specifične smjernice, kreditnim službenicima i menadžmentu, za donošenje individualnih odluka o kreditima i oblikovanju opšteg kreditnog portfolija.

Pisana izjava o kreditnoj politici donosi niz prednosti banci. Ukazuje službenicima u kreditnom odjeljenju na postupke koje moraju da prate i na njihove odgovornosti. Time se ide ka kreditnom portfoliju koji može da uspješno objedini višestruke ciljeve, i to: unapređivanje profitabilnosti, kontrola izloženosti riziku, ispunjavanje regulatornih zahtjeva.

3.2.1. Aspekti kreditnog zahtjeva – 6C:

1. **Karakter (Character)** – odgovornost, istinitost, ozbiljnost svrhe i ozbiljna namjera povraćaja cjelokupnog novčanog iznosa koji se duguje, a ako ovo nije ispunjeno, kredit ne bi trebalo odobriti jer će sigurno postati problematičan za banku.
2. **Sposobnost (Capacity)** – referent mora da bude siguran da korisnik koji traži kredit ima ovlašćenje za podnošenje zahtjeva; pravni položaj za potpisivanje ugovora; propisno ovlašćenje upravnog odbora kompanije da može pregovarati o kreditu i potpisati ugovor;
3. **Gotovina (Cash)** – da li je zajmoprimac sposoban da proizvede dovoljno gotovine u obliku toka novca kako bi vratio kredit;
4. **Kolateral (Collateral)** – da li zajmoprimac posjeduje adekvatnu neto vrijednost ili dovoljno kvalitetnu imovinu: starost, položaj i stepen specijalizacije imovine zajmoprimca, tehnološka zastarjelost;
5. **Uslovi (Conditions)** – informacije o najnovijim trendovima u poslovanju zajmoprimca i kako promjene ekonomskih uslova mogu da utiču na kredit – vrijednost kredita može umanjiti opadanje prodaje ili prihoda ili visoke kamatne stope usljed inflacije;
6. **Kontrola (Control)** – da li promjene zakona ili propisa mogu nepovoljno da utiču na zajmoprimca; ispunjavaju li kreditni zahtjevi standarde banke i regulatornih vlasti u pogledu kvaliteta kredita.

4. Kamatna stopa

Kapital ima svoju cijenu koja mora da se plati. Ta cijena se javlja u vidu kamate, koju korisnik kapitala ili zajmoprimac mora da plati zajmodavcu. Na tržištu najveći broj zajmodavaca su banke čiji je osnovni posao odobravanje kredita (davanje zajma) stanovništvu i privredi. Zajmoprimci pozajmljeni kapital vraćaju po dogovorenim anuitetima sa bankom u vidu glavnice i kamate. Sa druge strane i banke se nalaze u ulozi zajmoprimca, tako što višak kapitala koji imaju privreda i stanovništvo, prikupljaju i ponovo ga stavljaju u opticaj putem kredita. Naravno banka ne dolazi do slobodnog kapitala besplatno, već na sva prikupljena sredstva takođe plaća kamatu svojim zajmodavcima. Banke takođe posluju i između sebe, na međubankarskom tržištu, u kojima važe u suštini ista pravila kao i u poslovanju sa privredom i stanovništvom.

Ovaj krug je još širi, jer se kao regulatori i kontrolori javljaju Centralne banke koje svojom monetarnom politikom kontrolišu bankarsku trku na tržištu i određuju pravila po kojima se „igra“. Centralna banka to prevashodno radi da se bankarski sektor ne bi otrgao kontroli i kamatne stope povišili na ekstremne nivoe.

Centralna banka vrši monetarnu kontrolu i monetarno upravljanje u skladu sa postavljenim ciljevima monetarne politike. Eskontna stopa je jedan od najznačajnijih instrumenat preko koga Centralna banka to radi.

4.1. Vrste kamatnih stopa

Sa stanovišta poslovne banke treba razlikovati:

Aktivnu kamatnu stopu – kamatna stopa koju komitent plaća banci za kredit koji koristi

Pasivnu kamatnu stopu - koju banka plaća na slobodna finansijska sredstva koja su u njoj oročena. Pošto su banke profitna preduzeća, to je neophodno da postoji određena razlika između pasivnih i aktivnih kamatnih stopa, kako bi banke prihodovale dovoljno da ostvare određenu profitnu stopu. Razlika između ovih stopa se naziva **kamatnom marginom – maržom(spread)**, koju prisvaja banka kao finansijski posrednik, i time stiče profit.

Nominalna kamatna stopa je cijena koju korisnik kredita plaća banci za pozajmljena finansijska sredstva. Nominalna kamatna stopa se sastoji od dvije komponente: realne kamatne stope koja predstavlja stvarnu cijenu kredita na period od godinu dana i stope inflacije tj. stopa kretanja cijena na malo, odnosno troškova života u periodu od godinu dana.

Kada odobrava kredit banka se prilikom opredeljivanja visine kamatne stope opredeljuje prema procijenjenom riziku da kredit bude vraćen, odnosno nevraćen. Za poznate i

uredne klijente banka odobrava takozvanu **primarnu kamatnu stopu**, koja predstavlja cijenu izvora sredstava banke, troškove administriranja kredita i ukalkulisanu stopu profita banke. Za ostale korisnike na ovu stopu banka nadograđuje ukalkulisani rizik nevraćanja kredita. Iako nikad ne može biti sasvim sigurna da li će kredit biti vraćen na vrijeme, sa velikom stopom vjerovatnoće banka može izračunati kreditni rizik.⁷

Fiksna kamatna stopa predstavlja tradicionalnu politiku kamatnih stopa banaka koja je bila široko primjenjivana u uslovima stabilnosti nacionalnih valuta. Kada banka odobrava kratkoročne kredite u uslovima stabilnosti finansijskih tokova na tržištu banka uobičajeno ugovara fiksnu kamatnu stopu.

Varijabilna kamatna stopa se koristi kada se odobravaju dugoročni krediti. Prevažno zato što će biti potreban duži period otplate kredita od godinu dana, a samim tim je i veći stepen neizvjesnosti u pogledu stabilnosti finansijskih tokova. Za ovu stopu se može uzeti kamatna stopa na blagajničke zapise države, kamatna stopa na međubankarskom tržištu ili cijena na Londonskom tržištu kapital LIBOR ili u novije vrijeme cijena na evropskom tržištu kapitala EURIBOR.

Efektivna kamatna stopa uključuje sve troškove koji su direktno vezani za uzimanje kredita, npr.razne naknade, provizije, oportunitetne troškove garantnog depozita, poreze. Efektivna kamatna stopa je kamatna stopa čijom se primjenom diskontovani novčani prihodi izjednačavaju sa diskontovanim novčanim izdacima koji se odnose na date kredite, tj. Kamatna stopa čijom se primjenom diskontovana serija neto novčanih tokova izjednačava sa nulom. Kod efektivne kamatne stope neto novčanim tokovima smatramo razliku između svih uplata u kreditora i svih isplata u korist korisnika kredita na dati dan.To je stvarna cijena bankarskog kredita.

Konformna kamatna stopa - je stopa koja omogućava da se prilikom vraćanja kredita plaća isti iznos kamate bez obzira da li se kamata obračunava jednom na kraju perioda otplate ili više puta u toku same otplate kredita.

Proporcionalna kamatna stopa - je stopa po kojoj se dobija različiti iznos kamate u zavisnosti od toga da li se kamata obračunava jednom na kraju perioda otplate ili više puta u toku same otplate kredita.

Interkalarna kamatna stopa - se koristi tj. obračunava u periodu između odobravanja kredita do momenta kada počne otplata prve rate. U zavisnosti koja je banka u pitanju, ovaj iznos može pa bude pripojen glavnici i da se naplaćuje preko rata kao i ostatak kredita ili posle otplate cjelokupnog kredita. Ukoliko banka obračunava interkalarnu kamatu, potrebno je provjeriti kada bi bilo najbolje da se isplati kredit da bi interkalarna kamata bila što manja.⁸

⁷ Miroljub Hadžić, *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009, str. 287-288.

⁸ http://znanje.infostud.com/saveti/Kreditiranje-pojam_i_uslovi_koriscenja/213

Zatezna kamatna stopa – je kamata koju korisnik kredita po zakonu plaća ako je zakasnio sa isplatom rate za kredit, naziva se još i moratorna kamata. Stopa zatezne kamate se propisuje zakonom. Povjerilac ima pravo na zateznu kamatu bez obzira da li je pretrpeo štetu zbog dužnikove docnje, ali ako je šteta koju je pretrpio veća od iznosa koji bi dobio na ime zatezne kamate, on ima pravo da zahtijeva razliku do potpune naknade štete.

4.2. Faktori koji utiču na kamatne stope

Faktori koji utiču na kreiranje kamatne stope su mnogobrojni. Najvažniji faktori koji opredeljuju kamatnu stopu su:

- **Visina profitne stope** – kamatna stopa može se kretati samo u okviru profitne stope, ponuda, odnosno tražnja zajmovnog kapitala – kao i na svaku drugu cijenu na kamatu opredeljujuće deluju ponuda i tražnja zajmovnog kapitala,
- **Rizik kapitala** – rizik nevraćanja i neurednog vraćanja mora se ukalkulisati i izraziti kao dio kamatne stope,
- **Troškovi zajmodavca kod angažovanja kredita** – troškovi pasivnih kamatnih stopa, kao i administrativni troškovi,
- **Ekonomska politika i uže monetarna i fiskalna politika** – centralna banka utiče politikom eskontne stope na sve kamatne stope u privredi.⁹

Uticaj na kreiranje kamatne stope takođe imaju i netržišni faktori, kao što su:

- **Uticaj države** – nastojanje države da stimuliše investicije napr.,
- **Zakonska regulativa**, kao napr. stopa obavezne rezerve i sl.

Mogu se takođe izdvojiti faktori specifični za tražnju za zajmovnim kapitalom i na strani ponude ovog kapitala.

Na strani tražnje to su:

- ulaganje,
- očekivani profit,
- odnos sopstvenog i pozajmljenog kapitala.

Na strani ponude zajmovnog kapitala su sledeći specifični faktori:

- stepen rizika,

⁹ Miroljub Hadžić, *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009, str. 289.

- rok na koji se daju sredstva
- ukupna ponuda kapitala itd.

4.3. Funkcije kamatne stope

Kamata ima brojne funkcije u savremenoj privredi. To su :

- funkcija formiranja štednje – regulator odnosa štednje i potrošnje svih sektora u privredi,
- funkcija racionalne upotrebe sredstava,
- funkcija uspješnog funkcionisanja finansijskog tržišta,
- funkcija efikasne alokacije sredstava stanovništva, javnog sektora, banaka, preduzeća i inostranstva,
- funkcija monetarno kreditne regulacije i efikasne monetarne politike,
- funkcija funkcionisanja bankarskog sistema,
- funkcija formiranja troškova poslovanja i raspodjele dohotka,
- funkcija međunarodnog kretanja kapitala,
- funkcija zaštite realne vrijednosti kapitala.
-

Među najznačajnije funkcije kamatne stope spadaju:

- mobilizatorska funkcija,
- distributivna funkcija,
- alokativna funkcija i
- uticaj na racionalnost i efikasnost ulaganja.¹⁰

4.4. Eskontna politika Centralne Banke

Eskontna kamatna stopa (Referentna kamatna stopa) je kamata putem koje Centralna banka određuje cijenu kredita koje odobrava poslovnim bankama, bilo preko reeskontnih kredita, bilo drugih oblika kredita. To je “zvanična” cijena novca u privredi od koje dalje zavisi visina kamata po kojoj će poslovne banke odobravati kredite svojim komitentima. Putem eskontne kamatne stope Centralna banka neposredno djeluje na visinu tražnje kredita i novčani opticaj. Kad se pristupa podizanju eskontne stope, znači da dolazi do poskupljenja kredita, zbog čega nastaje opšte povećanje kamatne stope u zemlji. Posljedica toga bi trebalo biti da se novac i kredit manje traže, a da se već uzeti krediti vraćaju. Povećanje eskontne stope trebalo bi da automatski dovede do smanjenja tražnje kredita. Suprotno navedenom, sniženje eskontne stope treba da dovede do porasta tražnje bankarskih kredita. Prema tome, kada zajmovna cijena postane viša i kredit skuplji treba da dođe do kontrakcije kredita, i obrnuto, kada zajmovna cijena postane niža i kredit jeftiniji, treba da dođe do ekspanzije kredita.

¹⁰ Miroljub Hadžić, *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009, str. 289 – 290.

Eskontna politika, uz regulisanje kamatne stope, obuhvata i druge uslove po kojima Centralna banka odobrava reeskontne kredite poslovnim bankama (uslovi reeskonta, rokovi, vrednosni papiri koji se uzimaju u reeskont, plafon reeskonta i dr.). To je, dakle, jedno kompleksno područje monetarnog regulisanja koje ulazi i u područje delovanja drugih instrumenata, a ne samo operisanje eskontnom stopom u smislu njenog dizanja i spuštanja.

Efikasnost eskontne politike Centralne banke zavisi od nekoliko faktora:

1. Stepena razvoja bankarskog sistema i monetizacije privrede;
2. Povezanost Centralne banke s ostalim bankama;
3. Tražnja novca i kredita i kretanja u monetarnom sektoru;
4. Navedenim faktorima treba dodati stepen povezanosti kamatne stope poslovnih banaka s eskontnom stopom (dugoročne, kratkoročne, kamate na kredite i na sredstva);
5. Stope inflacije u zemlji;
6. Postavljeni ciljevi (targeti) monetarne politike;
7. Zavisnost privrednih subjekata i kredita;
8. Zavisnost kreditne politike banaka od Centralne banke;
9. Stopa rasta društvenog proizvoda, rast investicija potražuje i zaposlenost u realnom sektoru;
10. Nivo promjena deviznog kursa;
11. Brzina opticaja novca;
12. Stanje bilansa poslovnih banaka i likvidnost banaka i privrede;
13. Uticaj promjena na svetskom tržištu novca i kapitala i promjena kamatnih stopa i dr.¹¹

LIBOR je najpoznatija eskontna (referentna) stopa na međunarodnom finansijskom tržištu (london inter bank offered rate), to je kamatna stopa na kratkoročnom međubankarskom tržištu u Londonu, po kojoj prvoklasne banke jedna drugoj nude novac. Zvanično je određeno 5 glavnih londonskih banaka svakog radnog dana u 11 sati po londonskom vremenu. Po njoj se pozajmljuju veći iznosi na period od 1 do 5 godina. Koristi se kod sindiciranih kredita i drugih oblika roll over kredita. Prema kamatnim stopama po kojima su zaključeni određeni poslovi u toku dana, kao i vrijednosti ovih poslova, utvrđuje se srednja stopa. Ta kamatna stopa se primenjuje na kredite čije korišćenje počinje za 2 naredna dana. Menja se svakodnevno, ali čim se depozit kupi za cio rok za koji je depozit kupljen ova kamatna stopa ostaje fixna.

LIBID - kamatna stopa na kratkoročnom međubankarskom tržištu u Londonu po kojoj prvoklasne banke jedna od druge traže novac.

¹¹ Slobodan Komazec, Žarko Ristić, *Međunarodno bankarstvo i institucionalni investitori*, Beograd, 2010, str. 42-43.

LIMEAN – predstavlja srednju vrijednost između LIBOR i LIBID.

EURIBOR je nastao stvaranjem Evropske Unije i uvođenjem Eura kao zajedničke valute zemlja članica. Predstavlja novu eskontnu (referentnu) međubankarsku kamatnu stopu u EU. EURIBOR je kamatna stopa po kojoj se nude terminski depoziti od strane jedne prvoklasne banke drugoj i objavljuje se u 11h (po centralnoevropskom vremenu) za spot vrijednosti. Kvotacija kamatne stope je sa tri decimalna mjesta za period od 1 nedelje do 12 mjeseci.

5. Pasivni bankarski poslovi (depoziti)

Prikupljanje depozita spada u pasivne bankarske poslove. Banke obavljaju pasivne bankarske poslove vršeći funkciju mobilizacije i koncentracije slobodnih finansijskih sredstava. Mobilizacija slobodnih novčanih sredstava je bankarski posao koji omogućava bankama da na osnovu prikupljenih sredstava sekundarno multiplikuju taj novac i vrše plasman sredstava. Depoziti privrede i stanovništva, bez obzira na to u kom se kvalitetu i valuti iskazuju, najvećim dijelom određuju obim i strukturu kreditnog potencijala banaka, kao i potencijala za druge oblike plasmana. Banke prikupljaju sredstva na depozitnoj i nedepozitnoj osnovi. Depozitna sredstva predstavljaju sredstva koja u banku ulažu komitenti u obliku depozita (oročenih ili bez roka), dok nedepozitna sredstva predstavljaju krediti (dobijeni od centralne banke ili drugih banaka) ili sredstva prikupljenja emisijom sopstvenih hartija od vrijednosti (obveznice, bankarski zapisi, kao i akcije same banke) na finansijskom tržištu.

Bilansno posmatrano, radi se o tuđim mobilisanim i koncentrisanim sredstvima, koja su sa aspekta banke njen dug, zbog čega se i evidentiraju u njenoj pasivi.

5.1. Podjela pasivnih bankarskih poslova

Pasivni bankarski poslovi se mogu podijeliti po osnovu više različitih kriterijuma, i to:

1. Po porijeklu novčanih sredstava;
2. Po imovinsko-pravnim obilježjima;
3. Po ročnosti.

Po porijeklu novčanih sredstava, pasivni bankarski poslovi se dijele na:

1. Pasivne bankarske poslove koji potiču od uloga u banku novca koji se već nalazi u prometu;

2. Pasivne bankarske poslove koji nastaju uplatom na račun kod banke (novi transakcioni novac);
3. Pasivne bankarske poslove inicirane prodajom deviza, zlata i kratkoročnih HOV

Po imovinsko pravnim obilježjima, pasivni bankarski poslovi se dijele na:

1. Pasivne bankarske poslove koji su inicirani prilikom depozita koji predstavljaju slobodna novčana sredstva preduzeća i drugih transaktora (obrotna sredstva koja opslužuju proizvodni ciklus);
2. Pasivne bankarske poslove koji su vezani poslovnim odnosima sa stanovništvom (kad banka prima novac na štednju).

Po ročnosti pasivne bankarske poslove dijelimo na:

1. Kratkoročne;
2. Dugoročne.

5.2. Kratkoročni pasivni bankarski poslovi

Najznačajniji kratkoročni pasivni bankarski poslovi su:

1. **Emisija novca** - je kratkoročni pasivni bankarski posao putem kojeg banke snabdijevaju privredu novcem. Emisija novca se najčešće javlja kao posljedica odobravanja kratkoročnog bankarskog kredita. Odobravanjem kratkoročnog kredita, banka stavlja na raspolaganje određeni iznos depozita komitentu, čime povećava obaveze prema sebi, ali i mogućnost povećanja kreditnih sredstava u budućnosti (povećava se i aktiva i pasiva);
2. **Depozitni poslovi** - poslovi prikupljanja slobodnih novčanih sredstava predstavljaju najvažniji i najrazvijeniji oblik kratkoročnih pasivnih bankarskih poslova. To su poslovi od kojih najviše zavisi poslovanje banke odnosno kreditni potencijal. Sposobnost rukovodstva i zaposlenih da privuku tekuće račune i štedne uloge od poslovnih kompanija i pojedinaca važan je faktor uspješnosti banke. Depoziti obezbjeđuju osnovne sirovine za odobravanje zajmova i na taj način predstavljaju krajnji izvor profita i razvoja banke;
3. **Kratkoročni krediti od drugih banaka** – predstavljaju sekundarne izvore sredstava banke. Riječ je o zaduženjima kod drugih banaka, koja nastaju kao rezultat povećane tražnje za bankarskim kreditima, obzirom da se depoziti ne mogu u kratkim rokovima i u neograničenom obimu povećavati. Ovi izvori su uglavnom skuplji u odnosu na depozite, jer se apsorbuju na kreditnim tržištima.

Dodatni kreditni izvori po osnovu međubankarske saradnje se manifestuju kroz: kredite centralne bake i kredite drugih poslovnih banaka ;

4. **Izdavanje kratkoročnih HOV** - je oblik pribavljanja sredstava potrebnih za tekuće poslovanje banke, koji je vezan za novčano tržište. Osnovni preduslov za ovakav način pribavljanja sredstava je razvijeno novčano tržište. Banke najčešće emituju blagajničke zapise, sopstvene mjenice i depozitne certifikate;
5. **Ostali kratkoročni pasivni bankarski poslovi.**

5.3. Dugoročni pasivni bankarski poslovi

Dugoročni pasivni bankarski poslovi predstavljaju poslove banaka usmjerene na mobilizaciju i centralizaciju dugoročnih sredstava koja će se koristiti za finansiranje investicija. U dugoročne pasivne bankarske poslove spadaju:

1. **Prikupljanje oročenih depozita** - predstavljaju još uvijek najznačajniji izvor dugoročnih sredstava. Osnovni motivacioni faktor investiranja je kamatna stopa koja raste sa rokom oročavanja. U strukturi oročenih depozita razlikuju se mali oročeni depoziti koji su karakteristični za stanovništvo i veliki oročeni depoziti karakteristični za korporacije, institucionalne investitore i sl. Ponuda oročenih depozita privrede zavisi od: akumulativne sposobnosti privrede i od ekonomskog interesa za oročavanje (kamate);
2. **Emisija dugoročnih HOV** - banka dolazi do najsigurnijih i najstabilnijih sredstava koja se mogu koristiti za odobravanje dugoročnih kredita. Osnovni preduslov za korišćenje ovog mehanizma je postojanje razvijenog tržišta kapitala. Najznačajnije dugoročne HOV su akcije i obveznice;
3. **Dugoročni kredit u zemlji i inostranstvu** - ukoliko nije razvijeno tržište kapitala, ne može se koristiti emisija dugoročnih HOV, pa se banke često koriste dugoročnim kreditima u zemlji i inostranstvu. Korišćenjem dugoročnih kredita u inostranstvu za sopstveni razvoj se koristi inostrana štednja koja je supstitut nedovoljnih domaćih dugoročnih izvora akumulacije;
4. **Dokapitalizacija** - je dodatni način formiranja ukupnog bankarskog potencijala a predstavlja pretvaranje dijela profita u dodatni kapital.

5.4. Podjela depozita

Depozite je moguće podijeliti na osnovu više različitih kriterijuma. Najprihvatljivija je podjela na:

Transakcione depozite:

- **Beskamatni depoziti po viđenju** koji ne donose nikakav prihod od kamate, ali pružaju klijentu usluge plaćanja, čuvanja sredstava i vođenja evidencije u pogledu bilo kakvih transakcija izvršenih po osnovu čeka. To su **žiro računi** i **tekući računi**.
- **Kamatonosni depoziti po viđenju** koji obezbjeđuju sve usluge kao i beskametni, ali uz to donose i kamatu. Mogu biti: NOW računi (prenosivi nalozi o povlačenju), MMDAs (depozitni računi tržišta novca), Super NOW računi (SNOWs).

Netransakcione depozite:

Oročeni depoziti predstavljaju novčana sredstva na posebnim depozitnim računima banaka čijom se upotrebom deponent odriče na određeno dogovoreno vrijeme. Sredstva oročenih depozita ne mogu da se koriste za svakodnevna plaćanja. Osnovne karakteristike oročenih depozita su: prethodno utvrđeni rok dospijeca, datum povlačenja sredstava i veća kamata. Ako klijent želi da, pre roka dospijeca, povuče ove depozite mora da plati penale u pogledu kamate.

Oročeni depoziti imaju poseban značaj za kreditni potencijal banke. Oni bankama daju sigurnost i realnu mogućnost da na duži rok usaglasе svoj kreditni potencijal sa raspoređivanjem sredstava. Stopa obavezne rezerve za oročene depozite je najčešće znatno niža u odnosu na druge depozite. Uslov za rast oročenih depozita je pozitivna kamatna stopa, odnosno da je nominalna stopa ukamaćivanja iznad stope inflacije.

Oročeni depoziti se pojavljuju u oblicima:

- Štednih depozita,
- Depozitnih sertifikata, i
- Depozita na otvorenom računu.

Depoziti po viđenju su instrument bezgotovinskog plaćanja. Oni predstavljaju novčana sredstva kod banaka i drugih depozitnih ustanova koja mogu da budu povučena u gotovini ili preneti na drugi račun bez potrebe da se prethodno banka o tome obavijesti. Nalaze se na žiro i tekućim računima i nazivaju se dnevnim novcem ili novcem po pozivu. Uz gotovinu (metalni i papirni novac) oni su komponenta novčane mase,

prosječno iznose oko 70-75% ukupne količine novca u opticaju i služe kao prometno i platno sredstvo. Za banku oni predstavljaju najjeftiniji ali i najnestabilniji izvor sredstava, zbog činjenice da se mogu podizati bez ograničenja i najave.

Štedni depoziti su srednjeročni depoziti klijenata koji se polažu na određeni vremenski rok. Oni donose kamatu i kod njih nije naveden rok dospijeca. Mogu biti transakcioni i oročeni, a po viđenju su neoročeni. Formiraju se u cilju planiranih rashoda ili pokrića vanrednih rashoda klijenata, a svrha postojanja je njihova koncentracija. Izvor štednih depozita je kumulirana štednja u sektoru stanovništva, odnosno domaćinstva. Za poslovnu banku oni predstavljaju stabilan izvor sredstava za dugoročne plasmane. Štedni depoziti u razvijenim tržišnim privredama su u obliku premije osiguranja kod penzionih i osiguravajućih finansijskih organizacija. To je namjenska štednja koju ostvaruju osiguranici plaćajući premiju osiguranja iz redovnih mjesečnih ili drugih primanja.

Postoje dva tipa štednih depozita, a to su:

1. Ulog na štednoj knjižici – *passbook account*,
2. Ugovor između deponenta i banke o otvaranju štednog računa.

Specijalni depoziti u osnovi predstavljaju depozite po viđenju, međutim od njih se razlikuju po načinu formiranja i načinu korišćenja. Specijalni depoziti se formiraju administrativnim ili prinudnim putem na osnovu zakonskih propisa i služe kao instrument realizovanja određene ekonomske politike. Imaju promjenljivu stopu i namjenu korišćenja, ne donose kamatni prihod i mogu biti u obliku deviznih depozita. Ovi depoziti se formiraju kod poslovnih banaka i kod centralne banke, ali se ne mogu koristiti za formiranje kreditnog potencijala banaka, odnosno za kreditne plasmane i obezbeđenje garancija. Specijalni depoziti su vezani za ulagače ali ne pripadaju izvornim bankarskim resursima. Ako se koriste za regulisanje ekonomskih transakcija sa inostranstvom vode se kao depoziti centralne banke.

Depoziti hartija od vrijednosti su depoziti otvorenog tipa i predstavljaju specijalnu vrstu nenovčanog depozita. Ugovor o depozitu hartija od vrijednosti se ne ograničava samo na čuvanje i vraćanje hartija od vrijednosti, nego njime se omogućavaju i finansijske operacije vezane za hartije od vrednosti. One se deponuju u poslovne banke sa pravom zadržavanja svoje individualnosti, ali ako se deponuju na tekući račun onda gube svaku individualnost. „Karakteristika zemalja sa razvijenom privredom jeste, da se sve ređe praktikuje upis hartija od vrednosti na tekući račun. Na ovaj način se vrši „dematerijalizacija“ hartija od vrednosti. Ugovorom se može utvrditi i pravo prenosa hartija od vrednosti na banku i to putem cesije (ustupanja).

5.5. Kratkoročni krediti od drugih banaka

Kratkoročni krediti od drugih banaka predstavljaju sekundarne izvore sredstava banke. Riječ je o zaduženjima kod drugih banaka, koja nastaju kao rezultat povećane tražnje za bankarskim kreditima, obzirom da se depoziti ne mogu u kratkim rokovima i u neograničenom obimu povećavati. Ovi izvori su uglavnom skuplji u odnosu na depozite, jer se apsorbiraju na kreditnim tržištima.

Dodatni kreditni izvori po osnovu međubankarske saradnje se manifestuju kroz:

1. Kredite centralne banke
2. Kredite drugih poslovnih banaka

Kreditni centralne banke se uglavnom javljaju u obliku:

1. Reeskonta;
2. Relombarda;
3. Selektivnih kredita;
4. Kredita za likvidnost i sl.

Reeskont je kratkoročni bankarski posao koji se sastoji u tome da jedna banka komercijalne mjenice iz svog portfelja prodaje (eskontuje) centralnoj banci, u okviru svog rediskontnog kontigenta. Za razliku od diskontnih stopa, po kojima centralna banka vrši prodaju HOV na tržištu novca, rediskontna stopa je stopa po kojoj centralna banka vrši otkup hartija tržišta novca. Rediskontne stope su u principu uvijek veće od diskontnih stopa.

Relombard je kratkoročni pasivni bankarski posao kod koga banka, koja je prethodno odobrila lombardni kredit (po lombardnoj stopi), na osnovu zalaganja HOV ili nekih dragocjenosti, sada po osnovu njih traži kredit od druge banke (po relombardnoj stopi), u cilju zadovoljenja likvidnosti. Relombard je nešto skuplji u odnosu na druge kratkoročne bankarske poslove. Eskontne i lombardne stope centralne banke su orijentacioni faktori u vezi sa formiranjem kamatnih stopa između poslovnih banaka na tržištu novca.

- **Eskontna stopa** centralne banke je stopa po kojoj ona vrši odobravanje eskontnih kredita
- **Lombardna stopa** centralne banke je stopa po kojoj ona obezbjeđuje, na bazi zaloga HOV i drugih dragocjenosti, poslovnim bankama kredite za likvidnost
- **Diskontna stopa** centralne banke je stopa po kojoj centralna banka prodaje (kupuje) HOV na tržištu novca

- **Rediskontna stopa** centralne banke je stopa po kojoj ona vrši otkup HOV tržišta novca koje je ista na tom istom tržištu već izdala

Selektivno kreditiranje poslovnih banaka se sastoji u tome da centralna banka za svaku godinu formira selektivni kreditni program na osnovu kojeg odobrava kratkoročne kredite poslovnim bankama. Mehanizam selektivnih kredita centralne banke djeluje u pravcu realizacije dva cilja, obezbjeđuje selektivno usmjeravanje kredita u skladu sa prioritetima ekonomske politike, i djeluje na kvantitativno regulisanje porasta kreditnog potencijala. Dva glavna prioriteta koja se nalaze pred selektivne kredite centralne banke su krediti za izvoz i krediti za otkup zaliha poljoprivrednih proizvoda.

Kredite za likvidnost centralna banka odobrava poslovnim bankama kako bi one izvršile premošćavanje superkratkoročnih perioda u kojima je došlo do negativnih udara na poziciju likvidnosti banaka. Ova vrsta kredita nije popularna, ali im je dobra strana što se oni koriste u vremenu kada se kredit nigdje drugo ne može dobiti, zbog čega se i zovu krediti posljednjeg utočišta. Poslovna banka mora davaocu kredita (centralnoj banci) staviti na raspolaganje pokriće u vidu kratkoročnih državnih HOV.

Kreditno zaduženje kod drugih banaka je poseban kredit koji jedna banka odobrava drugoj, radi održavanja tekuće likvidnosti. Do ovih kreditnih odnosa najčešće dolazi kod banaka koje međusobno sarađuju. Prelivanje kreditnih resursa između banaka se smatra sekundarnim vidom formiranja potencijala u sistemu poslovnih banaka pa se stoga i naziva redepozitovanjem.

5.6. Zaštita depozita

Zaštita depozita je sistem osiguranja deponenata od gubitka depozita ili dijela depozita u slučaju stečaja banke u kojoj deponent ima sredstva, na način da se deponentu u propisanom roku omogući raspolaganje sredstvima do zakonom garantovanog iznosa.

Ciljevi zaštite depozita uglavnom su svugdje isti - da se obezbijedi osnovna zaštita deponenata od gubitka depozita ili dijela depozita u banci i da se doprinese finansijskoj stabilnosti zemlje i povjerenju u bankarski sistem.¹²

Pod zaštitom depozita podrazumijeva se skup svih mjera kojima se obezbjeđuju interesi deponenata. Zasniva se na obezbjeđenju solventnosti i operativnosti banke u kriznim situacijama. Predstavlja garanciju da će u slučaju gašenja banke svi depozitori dobiti svoja sredstva. Postoji posredna i neposredna zaštita.

Posredna zaštita je najsigurnije obezbjeđenje, njom se štiti integritet i stabilnost čitavog kreditnog sistema. Ostvaruje se nadzorom nad zakonitošću ponašanja i savjesnošću poslovanja kreditnih ustanova.

¹² <http://www.fzdcg.org>

Neposredna zaštita je dopunska i predstavlja obezbjeđivanje isplate nadoknade za depozite koji su postali nenaplativi.

Ciljevi zaštite su:

- Briga za interes štediša i
- Očuvanje stabilnosti bankarskog sistema.¹³

EU je Direktivom o zaštiti depozita iz 1994. propisala elemente zaštite, pri čemu se način zaštite prepušta samim zemljama članicama. U jednoj zemlji može postojati istovremeno više sistema zaštite (Nemačka i Italija na pr.). Direktiva priznaje zatečeno stanje:

- Postojanje samo zaštite depozita koja je neprofitna,
- Preovlađuje međubankovna zaštita depozita.

Zaštita depozita je obavezna:

- Postoji jedan ili više sistema zaštite,
- Sve kreditne ustanove se moraju učlaniti u sistem zaštite,
- Sistem za zaštitu jedne zemlje članice pokriva i deponente podružnica u drugim državama.

Zakonom o bankama (1993) u Srbiji je uveden model osiguranja depozita. Dinarske depozite garantuje **Agencija za osiguranje depozita** (osnovana 2005), dok devizne depozite garantuje država. Osiguranje znači da se na kraju vrši plaćanje komercijalne premije osiguranja koje se naplaćuje u procentima. Ukoliko banka ne osigura depozit rizikuje da izgubi licencu. Novi sistem osiguranja depozita uveden je **Zakonom o osiguranju depozita** čiji je cilj zaštita klijenta u slučaju stečaja banke. Odredbama ovog zakona domaće banke su dužne da osiguraju depozit građana u iznosu do 50 000 eura (u dinarskoj protivvrijednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije).¹⁴

Osnovne karakteristike zaštite depozita u Crnoj Gori:¹⁵

- Zaštita depozita obuhvata depozite građana i pravnih lica, rezidenata i nerezidenata. Zaštićene su sve vrste depozita otvorenih na ime vlasnika, uključujući žiro račune, tekuće račune i štedne uloge. Izuzeća iz zaštite depozita precizirana su Zakonom o zaštiti depozita, član 6, stav 2, u skladu su sa preovlađujućim normama u svijetu.
- U slučaju stečaja banke, Fond za zaštitu depozita garantuje isplatu do 50.000 € po deponentu, bez obzira na broj i vrstu depozita u toj banci, s tim što se kroz prelazno rješenje uvodi postepeno povećanje iznosa garantovanog depozita, i to

¹³ Miroljub Hadžić, *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009, str. 221.

¹⁴ <http://www.aod.rs/>

¹⁵ <http://www.fzdcg.org>

tokom 2010. i 2011. iznos garantovanog depozita je do 20.000 eura, a tokom 2012. godine - do 35.000 eura.

- Iznos za isplatu se utvrđuje sabiranjem stanja na svim računima koje deponent ima u banci na dan otvaranja stečaja i oduzimanjem dospjelih obaveza deponenta prema banci.
- Sve banke koje imaju dozvolu za rad od Centralne banke Crne Gore automatski su uključene u sistem zaštite depozita, što znači da su osigurani depoziti u svim bankama u Crnoj Gori.
- Za osiguranje depozita u bankama nadležan je Fond za zaštitu depozita, koji, u slučaju stečaja banke, deponentima garantuje isplatu depozita do garantovanog iznosa i u predviđenom roku. Osiguranje depozita besplatno je za sve deponente – građane i preduzetnike i pravna lica. Banke su obavezne da Fondu plaćaju premiju za osiguranja depozita

6. Pokazatelji profitabilnosti banaka

Kod izračunavanja prinosa banke, tj. njene profitabilnosti, u međunarodnoj praksi se istaklo korišćenje šest ključnih pokazatelja koji naglašavaju različite aspekte profitabilnosti banke. To su:¹⁶

- **Prinos na akcionarski kapital (ROE)**
- **Prinos na aktivu (ROA)**
- **Kamatna marža**
- **Nekamatna (proviziona) marža**
- **Neto marža poslovanja**
- **Prihodi po akciji (EPS)**

ROE (return on equity) je najvažniji pokazatelj za akcionare banke jer pokazuje koliki prinos mogu očekivati na knjgovodstvenu vrijednost investiranog kapitala u datu banku, tj. koliki profit mogu prisvojiti na osnovu odabrane kombinacije prinosa-rizika, svojstvene akcijama date banke. Posledično, ovaj pokazatelj indukuje koliko banka može računati u budućnosti na mobilizaciju kapitala kroz nove emisije akcija, tj. koliko će u tom pogledu biti konkurentna u odnosu na druge banke. Kod praćenja kretanja vrijednosti ROE ozbiljno upozorenje predstavlja slučaj ostvarene vrijednosti ROE iznad 20%-25%, jer sugeriše da je banka pribjegla ekstremno velikom zaduženju na finansijskom tržištu.

$$\text{ROE} = \text{Neto profit poslije oporezivanja} / \text{Akcionarski kapital}$$

ROA (return on assets), prinos na aktivu pokazuje koliko je banka bila efikasna kod upravljanja ukupnom aktivom. Kod regulatornih tela, prvenstveno centralnih banaka i rejting kuća, ovaj pokazatelj uživa najviše povjerenja. Kod njegovog izračunavanja preporučuje se korišćenje prosječnog iznosa aktive tokom godine, jer se na taj način izbjegava upoređivanje aktive koja tokom godine raste, sa uobičajenim sezonskim oscilacijama, i profita koji se stvara tokom cijele godine.

$$\text{ROA} = \text{Neto profit poslije oporezivanja} / \text{Ukupna aktiva}$$

Kod analize ROA kao referentne vrijednosti mogu se uzeti:

- Manje od 0,5%: nisko (slabo);
- 0,5%-1,0%: prosječno;
- 1,0%-2,0%: dobro;
- Veće od 2,0%: visoko.

¹⁶ Đukić Đ., Bjelica V., Ristić Ž. – Bankarstvo, Ekonomski fakultet, Beograd, 2003., str. 223-229

Ukoliko je vrijednost ROA veća od 2,5% to pokazuje da je riječ o tržištu na kome je prisutan bankarski kartel, visoko rizičnom portfoliju date banke ili nekom izuzetnom događaju (poput prodaje filijale).

Kamatna marža mjeri veličinu spreda između prihoda po osnovu kamata i rashoda po osnovu kamata, i pokazuje sposobnost menadžmenta banke da obezbijedi maksimum prihoda po osnovu kamata na različite plasmane, uz istovremeno korišćenje najjeftinijih izvora finansiranja kamatonosne aktive. Treba imati u vidu da je veličina pomenutog spreda izraz stepena konkurencije na datom tržištu bankarskih usluga. Što je spred veći, uz ostale neizmijenjene okolnosti, to je stepen konkurencije manji, i obrnuto. Na tržištima kod kojih je visok stepen konkurencije među bankama i kamatni spred mali, pritisak na menadžment banke je veći da iznađe mogućnosti za sticanje drugih prihoda, prije svega na tržištu hartija od vrijednosti. To automatski uvlači banku u zonu veće izloženosti rizicima.

$$\text{Kamatna marža} = \text{Prihod - Rashod po osnovu kamata} / \text{Ukupna aktiva}$$

Nekamatna (provizionna) marža, kod ovog pokazatelja se sameravaju stavke nekamatanosnih prihoda, kao što su usluge kod depozitnih poslova i provizije koje banka naplaćuje na druge usluge sa nekamatnim troškovima, kao što su plaćene provizije, plate i druge naknade zaposlenima, troškovi održavanja osnovnih sredstava, izdaci na ime gubitka po osnovu zajmova itd.

$$\text{Nekamatna marža} = \text{Nekamatni prihodi} - \text{Nekamatni rashodi} / \text{Ukupna aktiva}$$

Neto marža poslovanja sintetizuje uspešnost menadžmenta banke u njegovom nastojanju da ostvari brži rast prihoda banke (uglavnom kamata na zajmove i portfolio hartija od vrednosti i provizija) u odnosu na rast njenih troškova (uglavnom plaćene kamate na depozite i pozajmice na tržištu novca i plate i naknade zaposlenih).

$$\text{Neto marža poslovanja} = \frac{\text{Ukupni prihodi poslovanja} - \text{Ukupni troškovi poslovanja}}{\text{Ukupna aktiva}}$$

Dobit po akciji (earnings per share – EPS) predstavlja odnos neto dobiti i ukupnog broja emitovanih akcija. Ovo je značajan pokazatelj za analizu investicionih mogućnosti novih investitora u akcije, kao i za postojeće vlasnike akcije. Od njegove visine zavisi isplata dividendi. S druge strane, ako se dobit ne isplaćuje, već se reinvestira, visina ovog pokazatelja utiče na visinu kapitalnih dobitaka.

$$\text{Prihodi po akciji} = \frac{\text{Neto profit poslije oporezivanja}}{\text{Broj (običnih) akcija}}$$

Pored osnovnih pokazatelja uspješnosti poslovanja banke, koristi se i niz dopunskih pokazatelja profitabilnosti banke:¹⁷

- **Odnos prinosne aktive i ukupne aktive** – ovaj pokazatelj govori o sklonosti banke da koristi kamatonosne prihode, odnosno proizvode u odnosu na nekamatonosne, provizione proizvode. Pri tom se koriste prosječne godišnje veličine aktive, kako bi se izbjegla sezonske deformacije;
- **Profit po zaposlenom** – odnos neto profita i broja ukupno zaposlenih radnika u banci, pri čemu se za sameravanje (indikativno) može koristiti odnos pasive banke i ukupnog broja zaposlenih, kao i iznos odobrenih kredita po klijentu ili iznos depozita po zaposlenom u banci. Treba imati u vidu da je uobičajeno da se u bankarskoj praksi upoređuju neto profit po zaposlenom i ukupna pasiva banke po zaposlenom;
- **Odnos nekamatnih prihoda i prosečnog iznosa aktive** – ovaj pokazatelj govori o oslanjanju banke na nekamatne prihode u sticanju operativnih prihoda;
- **Odnos rezervi i operativnog prihoda** – izračunava se na osnovu rezervi za gubitke i operativnog prihoda. Ovaj pokazatelj govori u kojoj mjeri rezerve za gubitke utiču na iskazani neto profit banke nakon oporezivanja;
- **Odnos izdataka za zaposlene i operativnog prihoda** – govori o efikasnosti poslovanja zaposlenih u banci;
- **Odnos profita pre oporezivanja i neto profita nakon oporezivanja** – ukazuje na uporedno poresko opterećenje banke;

¹⁷ Miroljub Hadžić, *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009, str. 418.

7. Centralna banka

Centralna banka je specifična monetarna institucija po svom položaju u bankarskom, kreditnom i monetarnom sistemu posebno privilegovana banka, često se zbog svoga specifičnog položaja u piramidi bankarskog sistema zove “banka banaka”. Ekonomska suverenost zemlje određena je, između ostalog, i monetarnom suverenosti koja obuhvata monetarni, valutni i devizni sistem. Monetarna suverenost usko je povezana sa ekonomskom suverenosti zemlje. Međutim, u najnovijem periodu na nivou EU došlo je do prenosa te suverenosti na nadnacionalni nivo Unije (zajednička valuta i centralna banka).

Centralna banka ima u monetarnom, kreditnom i bankarskom sistemu privilegovan, monopolisan status, koji se prvenstveno odnosi na izdavanje i emisiju novca.

Osnovne funkcije centralne banke su:

- Emisiona funkcija – monopol na kreiranje i regulisanje primarnog novca tj. regulisanje potrebne količine novca u privredi i gotovog novca (novčanica i kovanica);
- Regulisanje kreditnog potencijala banaka i usmerekavanje njihove kreditne politike;
- Uloga bankara države;
- Regulisanje likvidnosti bankarskog i privrednog sistema – uloga poslednjeg utočišta likvidnosti;
- Nadzorna uloga – kontrola boniteta i zakonitosti poslovanja bankarskog sistema i njegovog funkcionisanja;
- Upravljanje deviznim rezervama i spoljnim dugom zemlje;
- Upravljanje deviznim kursom nacionalne valute;
- Organizovanje funkcije platnog prometa u zemlji.

Radi regulisanja količine deviza u privredi i njegove strukture (po oblicima novca i po pojedinim sektorima), kao i regulisanja opštih uslova kreditnog tržišta, centralna banka sprovodi:¹⁸

¹⁸ Slobodan Komazec, Žarko Ristić, *Međunarodno bankarstvo i institucionalni investitori*, Beograd, 2010. str. 63-64.

- Operacije na “otvorenom tržištu”,
- Kupuje i prodaje bankama domaće i inostrane prenosive kratkoročne hartije od vrijednosti,
- Daje bankama kratkoročne kredite na osnovu određenih kratkoročnih hartija od vrijednosti,
- Izdaje i povlači blagajničke zapise Centralne banke,
- Kupuje i prodaje inostrana sredstva plaćanja (uključujući i mjenice, čekove, hartije od vrijednosti i potraživanja),
- Utvrđuje stopu obavezne rezerve banaka,
- Utvrđuje opštu eskontnu stopu (“primarnu kamatu”),
- Utvrđuje prema potrebi i druge instrumente regulacije količine novca,
- Utvrđuje minimalne uslove kreditne sposobnosti poslovnih banaka.

Osnovni modeli organizacije centralne banke:¹⁹

- **Jedinstvena centralna banka**, najčešći koncept, što znači «jedna država – jedna centralna banka», drugim riječima monetarna vlast je koncentrisana u jednom pravnom subjektu. Ovako jedinstvena banka može radi efikasnijeg izvršavanja zadataka da uspostavi ogranke u zemlji i inostranstvu ili da ima posebne institucije, kao što su zavodi za izradu novčanica i kovanog novca.
- **Složeni sistem centralne banke**, znači da postoji više banaka preko kojih centralna banka obavlja svoje funkcije, a najčešće jedna od banaka ima ulogu koordinatora aktivnosti, pri čemu je bitno da se odluke donose brzo i izvršavaju efikasno i pored složenosti ovakvog sistema. Ovako je koncipiran Sistem federalnih rezervi SAD (Federal Reserve System -FED).
- **Nadnacionalna centralna banka**, organizuje se u slučaju postojanja monetarne unije više zemalja, koja predstavlja visok stepen ekonomske integrisanosti područja. Na ovaj način države se odriču svog monetarnog suvereniteta, imaju jedinstvenu valutu, usklađuju kreditno – monetarnu i deviznu politiku, formiraju zajedničke devizne rezerve i centralnu banku. Po pravilu ovakva banka ima ogranke u zemljama članicama unije. Primer je monetarna unija EU i njena jedinstvena centralna banka, sa nacionalnim centralnim bankama kao članicama Sistema Centralne evropske banke .

¹⁹ Miroljub Hadžić, *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009, str. 125.

7.1. Evropska Centralna banka

Evropska centralna banka je institucija koja je nadležna za Evropsku monetarnu politiku. Osnovana je ugovorom iz Maastrichta, kojim je i pokrenut postupak stvaranja monetarne unije kao nadgradnje unutrašnjeg tržišta EU. Glavni razlog njenog osnivanja bilo je stvaranje monetarne unije s jedinstvenom valutom, eurom. Države koje su ušle u monetarnu uniju prenijele su ovlaštenja nad monetarnom politikom na evropski nivo, pa je zadatak kreiranja i sprovođenja zajedničke monetarne politike pripao Evropskoj centralnoj banci. Evropska centralna banka nadzire količinu novca u opticaju, upravlja kursom eura, zajedno sa centralnim bankama država članica. Drži i upravlja službenim deviznim rezervama.

Glavni zadatak joj je očuvanje stabilnosti cijena u zoni eura, te i očuvanje kupovne moći eura. To podrazumijeva strogo kontrolisanje inflacije tj. da godišnje povećanje cijena bude manje od 2%. Evropska centralna banka to postiže na 2 načina: kontrolom količine novca u opticaju, praćenjem kretanja cijena, i procjenom rizika u odnosu na stabilnost cijena u eurozoni. Kontrolisanje količine novca utiče između ostalog i na određivanje visine kamate u eurozoni. Evropska centralna banka upravlja monetarnom unijom u saradnji sa nacionalnim centralnim bankama u okviru Evropskog sistema centralnih banaka, u kojem uz nju sudjeluju i centralne banke država članica eurozone. Na osnovu ugovora o EZ garantuje se nezavisnost monetarne vlasti. Institucije EU i država članica moraju poštovati to načelo i ne smiju ni na koji način uticati na Evropsku centralnu banku, kao ni na nacionalne centralne banke.

Evropska centralna banka ima 3 tijela :

- Upravni odbor,
- Izvršni odbor i
- Opšti savjet.

7.2. Eurizacija

Euro je za relativno kratak period od deset godina postojanja, postao druga najvažnija svjetska valuta poslije dolara, atraktivna valuta u deviznim rezervama većine zemalja svijeta i stabilna valuta kojoj se vjeruje. Najzaslužnije za to je dobro upravljanje Evropske Centralne banke.

Veličina, snaga i dosadašnja iskustva euro zone pokazuju da, euro ima mogućnost da dobro apsorbira eksterne šokove. Ipak, prvi veliki test za euro predstavljala je Globalna finansijska kriza. Globalna finansijska krize sa svojom Bankarskom pozadinom uticala je na to da nacionalni bankarski sistemi imaju potrebu za zajmodavcem krajnje instance. U neeurizovanim zemljama, gdje su značajani djelovi bankarskih obaveza u drugoj valuti, nacionalne centralne banke gube svoj kapacitet, a privredni i bankarski sistemi ovih zemalja pate od najvećih poteškoća. Nacionalne valute pokazale su se nesposobne da se odupru krizi.

Naravno negativne posljedice krize, osjećaju se i u zemljama euro zone. Neki od najvećih problema odnose se na pogoršanje javnih finansija iznad nivoa zadatih Mاستrihtskim kriterijumima. Ipak, Pakt stabilnosti i rasta i Procedure za suzbijanje prekomjernog deficita obavezuju zemlje zone da javne finansije dovedu u red u narednih nekoliko godina.

Euro je doprinio padu inflacije na nizak i stabilan nivo. Niska inflacija utiče na pad kamatnih stopa, pa su potrošački i investicioni krediti jeftiniji, što je uslovalo rast dugoročnog investiranja.

Prednosti korišćenja eura su brojne za privredu, bankarski sistem, Vladu i građane:

Privreda - Euro podstiče ekonomsku stabilnost i privredni rast, obezbjeđuje veću sigurnost i više šansi za biznis, doprinosi cjenovnoj transparentnosti i rastu konkurentnosti tržišta, rastu trgovinske razmjene usljed nestanka valutnog rizika.

Banke - Manji valutni rizik i niže kamatne stope uticale su na rast povjerenja i razvoj bankarskog sistema. Euro obezbjeđuje i veću integraciju sa globalnim finansijskim tržištima.

Vlada - Euro povećava kredibilitet fiskalne politike jer nema monetizacije duga. Servisiranje duga i planiranje državnih prihoda i rashoda je olakšano jer nema devalvacije valute.

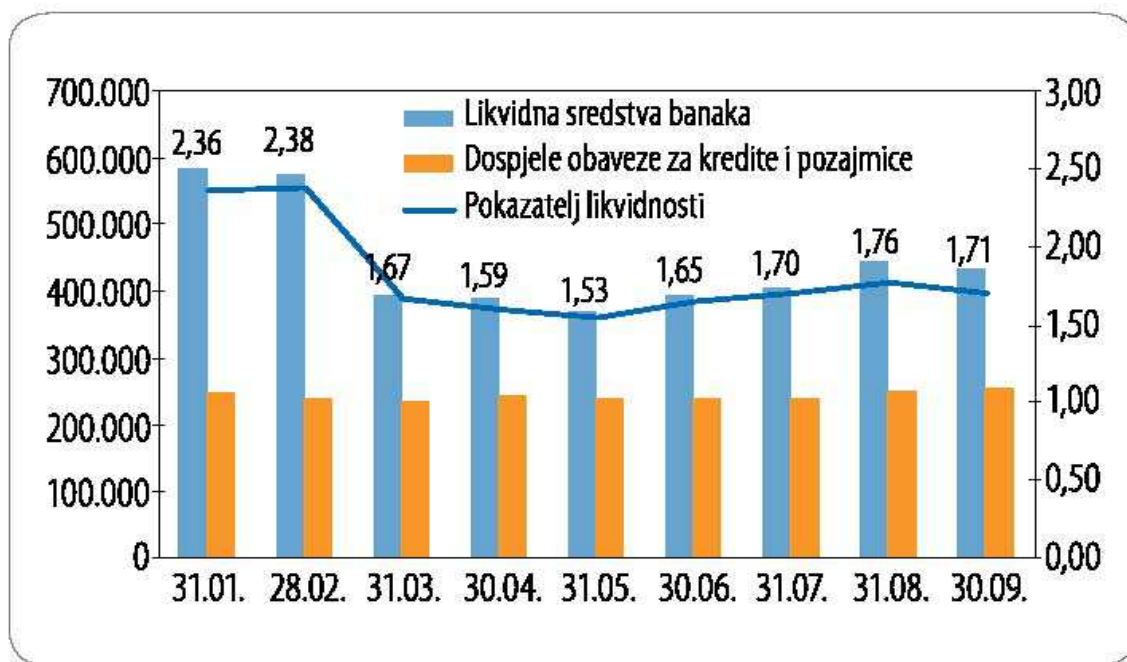
Stanovništvo - Euro obezbjeđuje više izbora i stabilne cijene za potrošače i građane, veću zaposlenost, viši životni standard.²⁰

²⁰ CBCG Izvještaj Glavnog ekonomiste I kvartal 2010.god. str. 42.

Za razliku od Crne Gore, Srbija koristi svoju nacionalnu valutu dinar. Međutim finansijska eurizacija u Srbiji je vrlo duboka i rastuća, kalkulacije svih privrednika vezane su za euro, a smanjeni dotok kapitala i relativno brz pad vrijednosti dinara podstiču taj proces. Većina zemalja regiona iako ne spada u kategoriju eurizovanih ekonomija, nalazi se u kategoriji neformalno eurizovanih ekonomija.

8. Likvidnost bankarskog sektora Crne Gore

Prema osnovnim pokazateljima likvidnosti, sve crnogorske banke su tokom prva tri kvartala 2011. godine uredno izmirivale svoje tekuće obaveze i održavale likvidnost iznad propisanog minimuma. Na snazi je Odluka o minimalnim standardima za upravljanje rizikom likvidnosti u bankama ("Sl. list Crne Gore" br. 60/08), kojom je propisana obaveza banaka za održavanjem minimalnih koeficijenata likvidnosti na dnevnoj (0,9%) i dekadnoj osnovi (1,0%).

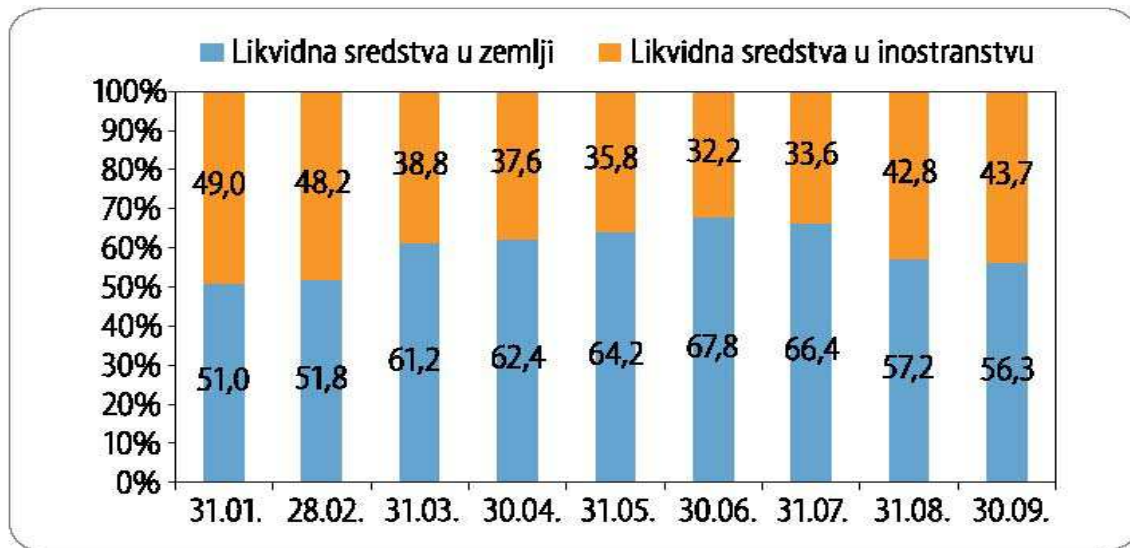

Grafik br.1: Likvidna sredstva i dospelje obaveze banaka (000 eura) i pokazatelj likvidnosti, I- IX 2011.god.²¹

Tokom prva tri kvartala 2011. godine, koeficijent likvidnosti na dnevnoj i dekadnoj osnovi za bankarski sistem u cjelini je bio iznad propisanog minimuma i na kraju trećeg kvartala 2011. godine iznosio je 1,71 (grafik br.1), što je znatno ispod nivoa ostvarenog na kraju prethodne godine (2,36).

²¹ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

U strukturi likvidnih sredstava banaka dominantno je učešće likvidnih sredstava u zemlji (grafik br. 2).

Grafik br.2: Struktura likvidnih sredstava banaka, I – IX 2011.god, %²²

Likvidna aktiva banaka na kraju septembra 2011. godine iznosila je 663,9 miliona eura. U odnosu na kraj 2010. godine viša je za 18%, dok je u odnosu na kraj septembra prethodne godine viša za 33,6%. Rastu likvidne aktive doprinijela je smanjena kreditna aktivnost banaka.

Učešće likvidne u ukupnoj aktivi na kraju septembra 2011. godine iznosilo je 23% i povećano je u odnosu na kraj 2010. godine (za 3,8 procentnih poena) i isti period prethodne godine (za 5,9 procentna poena). Koeficijent krediti/depoziti iznosio je 1,04 i poboljšán je u odnosu na kraj i isti mjesec prethodne godine (tabela br.1).

Opis/Period	2010.		2011.
	IX	XII	IX
Kredit/Depoziti	1,27	1,23	1,04
Likvidna aktiva/Ukupna aktiva (u %)	17,1	19,1	23,0

Tabela br.1 : Odabrani pokazatelji likvidnosti banaka, stanje na kraju perioda²³

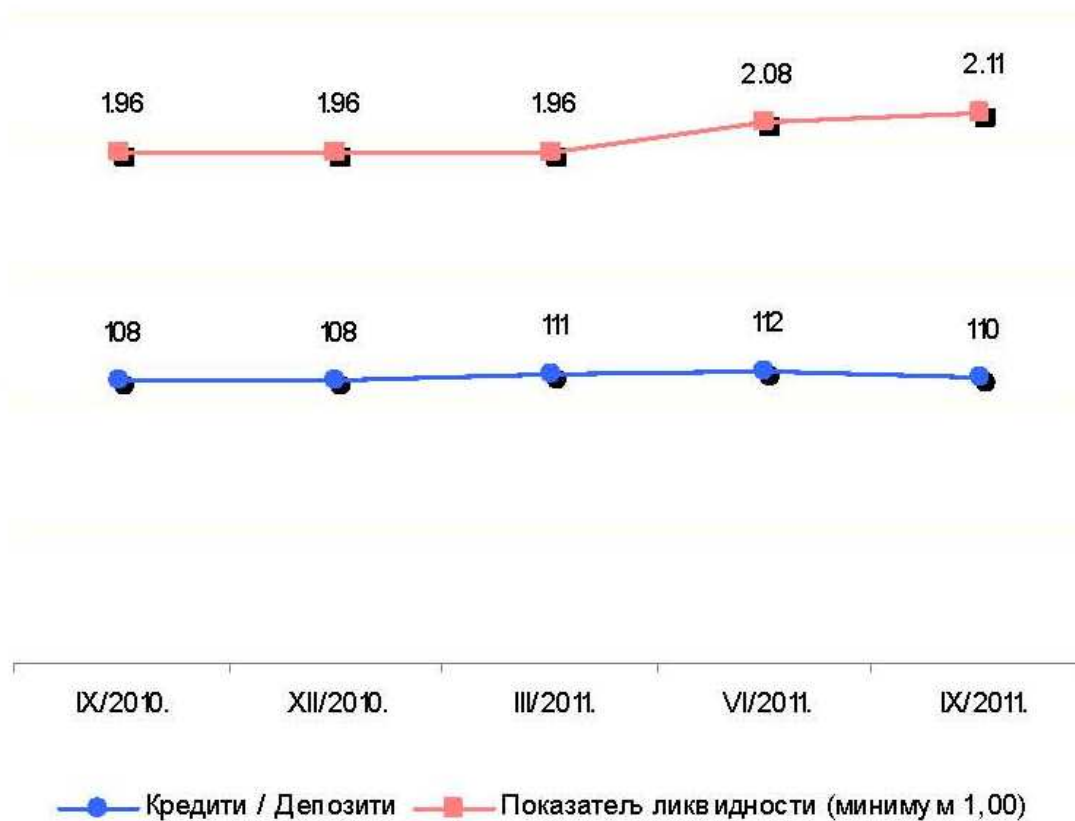
²² CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

²³ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

9. Likvidnost bankarskog sektora Srbije

Показатељи ликвидности сектора

У процентима (осим за показатељ ликвидности)

Grafik br. 3: Pokazatelj likvidnosti sektora²⁴

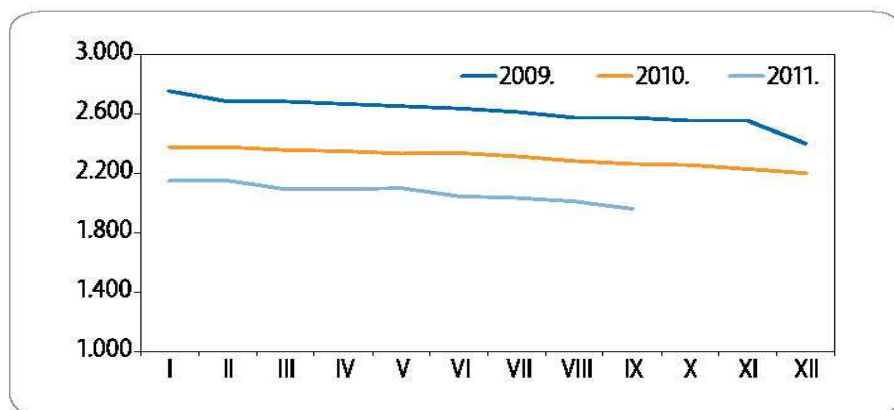
Likvidnost bankarskog sektora Srbije je zadovoljavajuća. Prosječni regulatorni pokazatelj likvidnosti na kraju trećeg tromjesečja je povećan u odnosu na prethodni uporedni period i iznosi 2,11.

Pokazatelj odnosa kredita i depozita za bankarski sektor je na kraju trećeg tromjesečja bio na nivou 110%, čime je prekinut rastući trend koji je bio uočljiv od početka godine.

²⁴ NBS, Kontrola poslovanja banaka, izveštaj za III tromesečje 2011.god.

10. Kreditna aktivnost bankarskog sektora Crne Gore

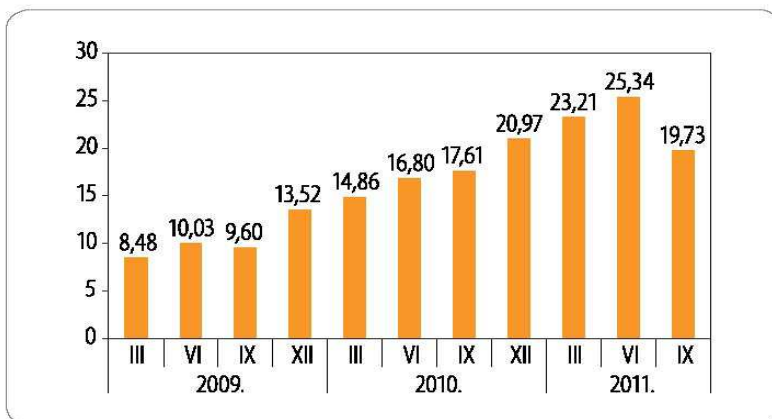
Opadajuća tendencija odobrenih kredita nastavljena je i u trećem kvartalu 2011. godine. Tako su ukupni krediti banaka iznosili 1.957,3 miliona eura na kraju septembra 2011. godine, što predstavlja pad od 11% u odnosu na kraj 2010. godine, odnosno 13,5% u odnosu na kraj septembra prethodne godine (graik br. 4)

Grafik br. 4: Krediti, 000 000 eura²⁵

Prosječno mjesečno, krediti su tokom prvih devet mjeseci 2011. godine opadali po stopi od 1,3%, što je više od stope pada zabilježene u istom periodu prethodne godine (0,6%). Rast kreditne aktivnosti u odnosu na kraj prethodne godine zabilježilo je šest banaka, dok je pad zabilježen kod pet banaka.

U trećem kvartalu 2011. godine evidentno je poboljšanje kvaliteta kreditnog portfolija. Naime, na kraju septembra 2011. godine nekvalitetni krediti (C, D i E) činili su 19,7% ukupnih kredita, što je ispod nivoa zabilježenog na kraju 2010. godine (21%), dok su na nešto većem nivou u odnosu na godinu dana ranije (17,6%) (grafik br. 5).

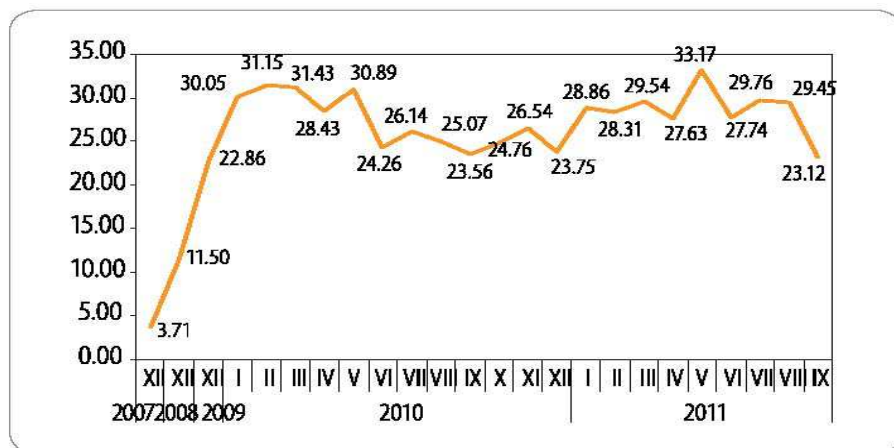

Grafik br. 5: Učešće nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima %²⁶

²⁵ CBCG, Monetarna kretanja, III kvartal 2011.god.

²⁶ CBCG, Monetarna kretanja, III kvartal 2011.god.

Na kredite koji kasne sa naplatom odnosilo se 23,1% ukupnih kredita, što je niže kako u odnosu na kraj prethodne godine, tako i na godišnjem nivou (graik br. 6). Posmatrano po bankama, učešće kredita koji kasne sa naplatom u ukupnim kreditima kretalo se od 7,8% do 39,2%. Treba imati u vidu da ukupan iznos kredita nije smanjen za ovoliki iznos, jer je dio kredita iz bilansa banaka izmješten u matične banke ili prodat faktoring kompanijama i dr.

Grafik br. 6: Odnos kredita koji kasne sa otplatom i ukupnih kredita, %²⁷

Od ukupnih kredita, na kraju septembra 2011. godine 5,1% se odnosilo na otpisane kredite (5,5% na kraju 2010. godine, kao i na kraju septembra 2010. godine), a 14,6% na restrukturirane kredite (13,4% na kraju 2010. godine i 11,1% na kraju trećeg kvartala 2010. godine).

Rezervacije za kreditne gubitke su činile 6,0% ukupno odobrenih kredita na kraju septembra tekuće godine i u odnosu na kraj 2010. godine smanjene su za 17,2%, dok su u odnosu na isti period prethodne godine niže za 34,4%. Najveći dio rezervisanja izdvojen je za potencijalne gubitke na kredite odobrene privatnim privrednim društvima (64%), zatim na kredite odobrenim izičkim licima i zaposlenima 27%, na kredite državnim fondovima i opštinama 4,7%, dok se na kredite odobrene privrednim društvima u državnom vlasništvu i javnim organizacijama odnosilo 2,5% ukupno izdvojenih rezervacija za kreditne gubitke.

Opis/Period	2010.				2011.		
	III	VI	IX	XII	III	VI	IX
Kreditni (C+D+E) / ukupni krediti	14,9	16,8	17,6	21,0	23,2	25,3	19,7
Kreditni koji kasne sa naplatom/ ukupni krediti	31,2	24,3	23,6	23,8	29,5	27,7	23,1
Otpisani krediti / ukupni krediti	2,6	3,5	5,5	5,5	7,9	8,5	5,1
Rezervisanja za kreditne gubitke / ukupni krediti	6,8	7,5	7,9	6,4	5,5	6,1	6,0
Restruktuirani krediti / ukupni krediti	9,7	10,9	11,1	13,4	12,4	11,8	14,6

Tabela br. 2: Pokazatelj kreditne aktivnosti banaka, %²⁸

²⁷ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

²⁸ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

Kao najznačajniji korisnici kredita, sektori privrede i stanovništva su na kraju septembra 2011. godine učestvovali sa 93,5% u ukupno odobrenim kreditima banaka. Od ova dva sektora banke su potraživale za 18,3% i 2,3% manje sredstava po osnovu odobrenih kredita u odnosu na kraj 2010. godine, odnosno za 21,9% i 2,5% manje u odnosu na kraj septembra prethodne godine. Rast kredita u odnosu na kraj 2010. godine zabilježen je samo kod sektora Opšte vlade (39,7%), dok je na godišnjem nivou zabilježen i rast kreditiranja inansijskih institucija (6,0%) (tabela br. 3). Rast kredita kod sektora Opšte vlade uzrokovan je aktiviranjem garancije Vlade za kredite odobrene javnom preduzeću i preduzeću u većinskom državnom vlasništvu.

Opis/Period	IX 2011/ XII 2010.	IX 2011/ IX 2010.
Finansijske institucije	-14,6	6,0
Privreda	-18,3	-21,9
Stanovništvo	-2,3	-2,5
Opšta vlada (Vlada, opštine, fondovi)	39,7	23,0
Ostalo	-26,9	-28,7
Ukupno	-11,0	-13,5

Tabela br. 3: Krediti po sektorima, promjene %²⁹

Ročna struktura kredita pokazuje da dugoročni krediti dominiraju (80,7%). Učešće ovih kredita ima tendenciju porasta, najvećim dijelom uslijed povećanja učešća kredita ročnosti preko 3 godine (tabela br. 4).

Opis/period	XII 2010.	IX 2010.	IX 2011.
Do 3 mjeseca	7,5	8,8	5,6
Do 1 godine	14,1	14,7	13,7
Do 3 godine	19,5	21,3	19,4
Preko 3 godine	58,9	55,2	61,3
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Tabela br. 4: Ročna struktura ukupnih kredita, %³⁰

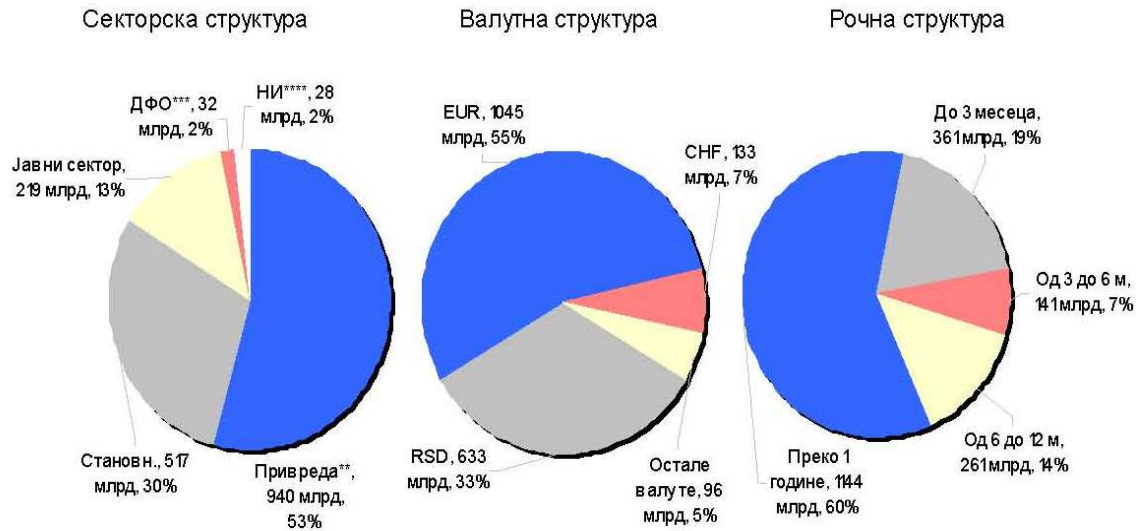
²⁹ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

³⁰ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

11. Kreditna aktivnost bankarskog sektora Srbije

Ukupna neto kreditna aktivnost sektora na kraju trećeg tromjesečja 2011. god iznosi 1.736,1 mlrd dinara (jun 2011: 1.720,9 mlrd) i veća je za 15,3 mlrd dinara, ili 0,9% u poređenju sa prethodnim tromjesečjem.

Структура кредитне активности банкарског сектора Србије*

* Валутна и рочна структура су дате у бруто износу (без укључивања исправке вредности).

** Привреда = Јавна и друга предузећа;

*** ДФО = Друге финансијске организације;

**** НИ = Непрофитне институције

График бр. 7: Структура кредитне активности банкарског сектора Србије³¹

Укупно повећање од 15,3 mlrd dinara распоређено је по категоријама кредитне активности на следећи начин:

• Привреда	- 0,9 mlrd	- 0,1 %
• Становништво	+ 4,5 mlrd	+ 0,9 %
• Јавни сектор	+ 8,8 mlrd	+ 4,2 %
• Друге fin. org.	+ 3,9 mlrd	+ 13,6 %
• Непрофитне inst.	- 1,0 mlrd	- 3,4 %

Доминантна категорија су пласмани привреди са износом од 939,5 mlrd dinara (jun 2011: 940,4 mlrd) и учешћем од 54,1 % у укупним пласманима. Ова категорија је забилежила пад од 0,9 mlrd, или 0,1 %, у односу на претходно тромјесеčје.

³¹ NBS, *Kontrola poslovanja banaka*, извештај за III тромјесеčје 2011.god.

Druga po veličini kategorija su plasmani stanovništvu sa 517,4 mlrd dinara (jun 2011: 512,9 mlrd) učešćem od 29,8 % i povećanjem od 4,5 mlrd dinara, ili 0,9 %, u poređenju sa prethodnim tromjesečjem.

Plasmani javnom sektoru iznose 219,1 mlrd dinara (jun 2011: 210,3 mlrd), sa učešćem od 12,6 % na kraju trećeg tromjesečja. Ova kategorija je zabilježila rast od 8,8 mlrd dinara, ili 4,2 % u odnosu na prethodno tromjesečje.

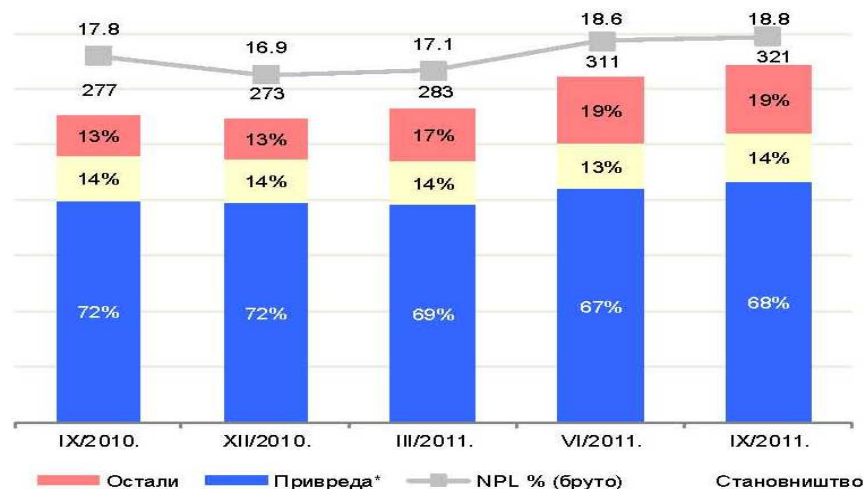
Plasmani finansijskim organizacijama su povećani za 3,9 mlrd dinara, ili 13,6 %, i iznose 32,3 mlrd dinara na kraju trećeg tromjesečja (jun 2011: 28,7 mlrd) čineći oko 1,9 % ukupno odobrenih plasmana.

Plasmani neprofitnim institucijama bili su na nivou od 27,8 mlrd dinara (jun 2011: 28,7 mlrd) i činili su 1,6 % ukupno odobrenih plasmana, u odnosu na prethodno tromjesečje smanjeni su za 1,0 mlrd dinara, ili 3,4 %.

Valutna struktura plasmana je dominantno deviznog znaka: u dinarima je plasirano 33,2% kredita (jun 2011: 33,7 %), dok je ostatak od 66,8 % u stranoj valuti (jun 2011: 66,3 %). U deviznim plasmanima dominira euro sa 82,1 % (jun 2011: 81%) učešća u ukupnim deviznim plasmanima.

U pogledu ročne strukture sredstva plasirana na vremenski period od preko godinu dana i dalje dominiraju u ročnoj strukturi. Na kraju trećeg tromjesečja 53,4 % plasiranih kredita je bilo s preostalom ročnošću od preko godinu dana (jun 2011: 51,5 %), pri čemu se na periode preko pet godina odnosi 25,5 % (jun 2011: 24,7 %).

Na kraju trećeg tromjesečja 2011. god. ukupni bruto krediti u docnji od 90 dana iznose 321,5 mlrd dinara i čine 18,8 % ukupno odobrenih bruto kredita.

Grafik br. 8: Problematicni krediti NPL bruto, u mlrd RSD³²

³² NBS, Kontrola poslovanja banaka, izveštaj za III tromesečje 2011.god.

Apsolutno i relativno povećanje problematičnih kredita je nastavljeno što je za rezultat imalo povećanje nivoa pokazatelja problematičnih kredita za 0,2 procentna poena u poređenju sa krajem prethodnog tromjesečja.

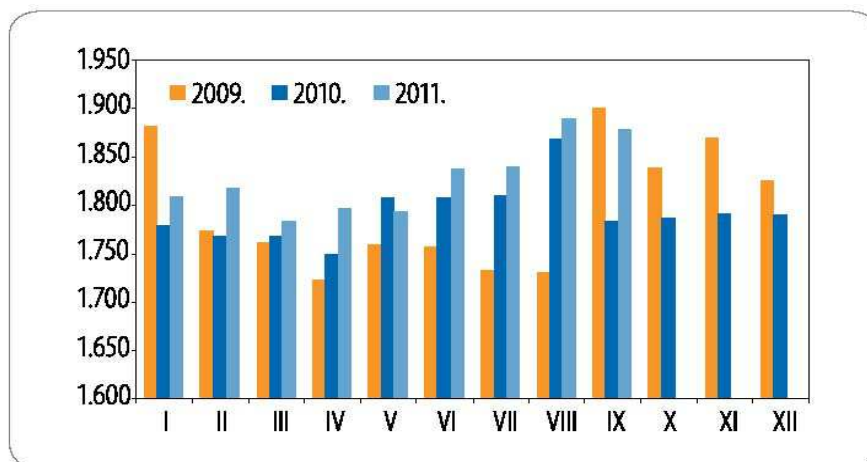
Struktura plasmana koji čine ukupne problematične kredite nije znatnije promijenjena u odnosu na prethodno tromjesečje. Problematični krediti privredi s nivoom od 217,2 mlrd dinara čine 67,6 % ukupnih problematičnih kredita i predstavljaju ključni faktor povećanja ukupnog nivoa problematičnih kredita, imajući u vidu da čine 70,3% ukupnog povećanja.

Stanovništvo sa nivoom od 43,4 mlrd dinara učestvuje sa 13,5 % u ukupnim problematičnim kreditima i može im se pripisati 18,3 % njihovog povećanja.

Sve ostale kategorije bilježe povećanje od 1,2 mlrd dinara, dostižući nivo od 60,9 mlrd dinara. Ostale kategorije čine 18,9 % ukupnih problematičnih kredita i učestvuju sa 11,4% u njihovom povećanju.

12. Depoziti bankarskog sektora Crne Gore

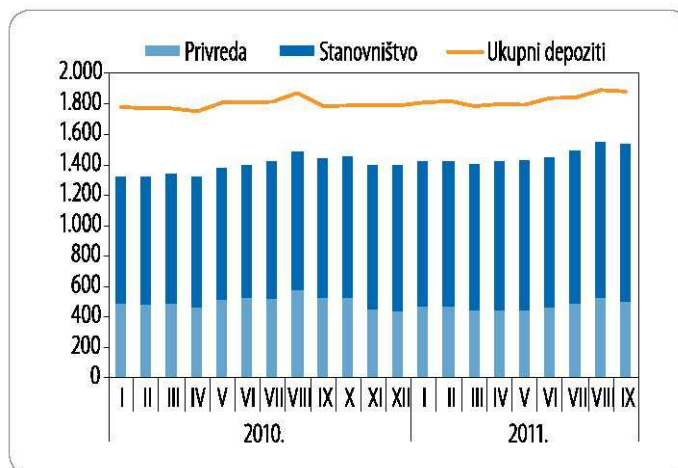
Depoziti kod banaka su na kraju trećeg kvartala tekuće godine iznosili 1.877,8 miliona eura. U odnosu na kraj prethodne godine bili su viši za 4,9%, a u odnosu na kraj septembra prethodne godine za 5,3%. Prosječno mjesečno, depoziti su tokom prvih devet mjeseci 2011. godine rasli po stopi od 0,5%, s tim da je najveći mjesečni rast zabilježen u avgustu (2,8%) usljed uticaja ljetnje turističke sezone. Grafik br. 9 ukazuje na oporavak depozita: sa izuzetkom stanja u maju, ukupni depoziti deponovani kod banaka tokom 2011. go-dine na mjesečnom nivou su iznad iznoza u istom periodu 2010. godine.

Grafik br. 9: Depoziti, 000 000 eur³³

³³ CBCG, Monetarna kretanja, III kvartal 2011.god.

Dvije dominantne kategorije u strukturi depozita banaka, privreda i stanovništvo, učestvovala su sa 81,7% u ukupnim depozitima na kraju septembra 2011. godine (grafik br. 10).

Grafik br. 10: Depoziti stanovništva, privrede i ukupni depoziti, 000 000 eura³⁴

U odnosu na kraj 2010. godine porast bilježe depoziti privrede (13,7%) i stanovništva (8,7%), dok su depoziti ostalih sektora zabilježili pad. Na godišnjem nivou, rast bilježe depoziti stanovništva (13,4%) i kategorije ostalo (56,8%), dok su depoziti svih ostalih sektora u padu (tabela br. 5).

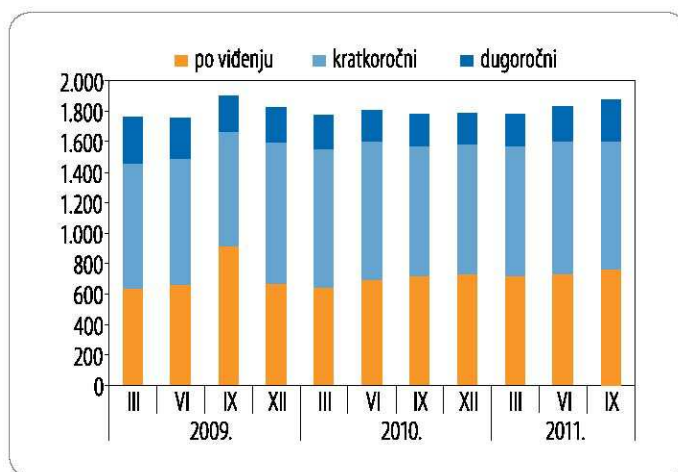
Opis/period	IX 2011. XII 2010.	IX 2011. IX 2010.
Finansijske institucije	-13,7	-22,4
Privreda	13,7	-5,4
Stanovništvo	8,7	13,4
Opšta vlada (Vlada, opštine, fondovi)	-18,5	-18,7
Ostalo	-10,3	56,8
Ukupno	4,9	5,3

Tabela br.5: Depoziti po sektorima, promjene, %³⁵

Ročna struktura depozita je i dalje nezadovoljavajuća. Dominantan dio ukupnih depozita (85,6%) odnosio se na kratkoročne depozite i to 40,6% na depozite po viđenju, a 45,0% na depozite ročnosti do jedne godine, dok se 14,4% odnosilo na depozite oročene na period preko jedne godine (grafik br. 11).

³⁴ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

³⁵ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

Grafik br. 11: Ročna struktura depozita, 000 000 eur³⁶

Najveći deponenti sredstava, ujedno i najveći korisnici kredita, su sektori stanovništva i privrede. Depoziti ova dva sektora bilježe povećanje tokom trećeg kvartala 2011. godine, a krediti oba sektora bilježe pad. I dalje postoji ročna neusklađenost sredstava i izvora sredstava, jer su depoziti oba sektora uglavnom kratkoročni, dok u strukturi kredita odobrenih ovim sektorima preovladavaju dugoročni krediti.

Učešće sredstava deponovanih od strane sektora stanovništva u ukupnim depozitima kod banaka iznosilo je 55,1% na kraju trećeg kvartala 2011. godine, čineći ga time i najznačajnijim deponentom crnogorskog bankarskog sistema.

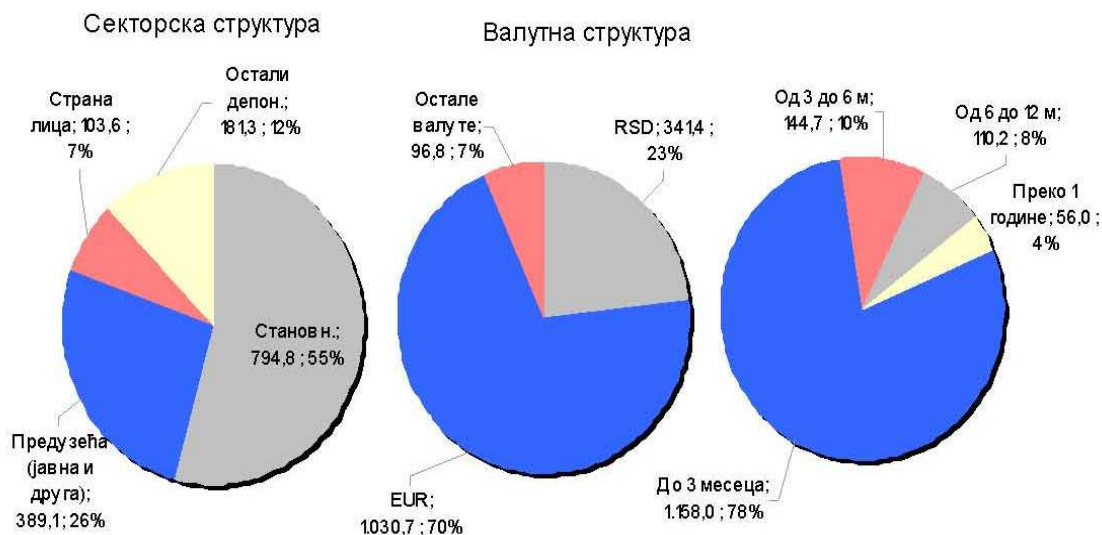
Na sektor privrede odnosilo se 26,6% ukupnih depozita u bankama, odnosno 499,2 miliona eura. U odnosu na kraj prethodne godine, depoziti ovog sektora viši su za 13,7%, dok su na godišnjem nivou niži za 5,4%. Ročna struktura depozita ovog sektora pokazuje dominantno učešće depozita po viđenju (približno 60%).

Sektor privrede je najveći korisnik kredita banaka. Na kraju septembra 2011. godine na ovaj sektor se odnosilo 50,4% ukupnog potraživanja banaka po osnovu odobrenih kredita. Ukupan dug ovog sektora po osnovu kredita iznosio je 985,8 miliona eura, što je bilo za 18,3% niže nego na kraju 2010. godine, odnosno za 21,9% nego na kraju trećeg kvartala prethodne godine.

³⁶ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

13. Depoziti bankarskog sektora Srbije

Ukupni depoziti bankarskog sektora Srbije na kraju trećeg tromjesečja 2011. godine iznose 1.469,9 mlrd dinara (jun 2011: 1.415,4 mlrd) i čine 57,9 % ukupne passive sektora (jun 2011: 57,2%). U odnosu na prethodno tromjesečje, ukupni depoziti sektora su povećani za 53,5 mlrd dinara (3,8 %). Od toga su transakcioni depoziti povećani za 12,0 mlrd dinara (3,7 %), a ostali depoziti za 41,5 mlrd dinara (3,8 %).

Grafik br. 12: Struktura depozita bankarskog sektora Srbije³⁷

Ukoliko se posmatra sektorska struktura, i dalje najveći procenat ukupnih depozita čine depoziti stanovništva sa učešćem od 54,1 % (jun 2011: 55,7%). Depoziti stanovništva su povećani za 6,2 mlrd dinara ili 0,8 %. Slijede depoziti preduzeća sa učešćem od 26,5% (jun 2011: 24,5 %), koji su povećani za 42,8 mlrd dinara. (12,3%). Depoziti stranih lica su dodatno smanjeni za 1,5 mlrd dinara (-1,4%) u odnosu na prethodni period, umanjujući učešće do nivoa od 7,1 % (jun 2011: 7,4%). Iznos deponovanih sredstava svih ostalih kategorija deponenata povećan je za 5,9 mlrd dinara i sada čini 12,3% ukupnih depozita sektora (jun 2011: 12,4 %).

Valutnom strukturom dominiraju depoziti u stranoj valuti sa učešćem od 76,8% u ukupnim depozitima (jun 2011: 76,9%). Od toga depoziti u eurima čine 70,2% ukupnih depozita, odnosno 91,4% ukupnih deviznih depozita, dok dinarski depoziti čine 23,2% ukupne strukture.

Depoziti po viđenju, kao i kratkoročna oročenja predstavljaju i dalje preovlađujući vid deponovanja sredstava kod banaka. Svega je 3,8% ukupnih depozita oročeno na dospeljeće preko jedne godine.

³⁷ NBS, Kontrola poslovanja banaka, izveštaj za III tromesečje 2011.god.

14. Kapital bankarskog sektora Crne Gore

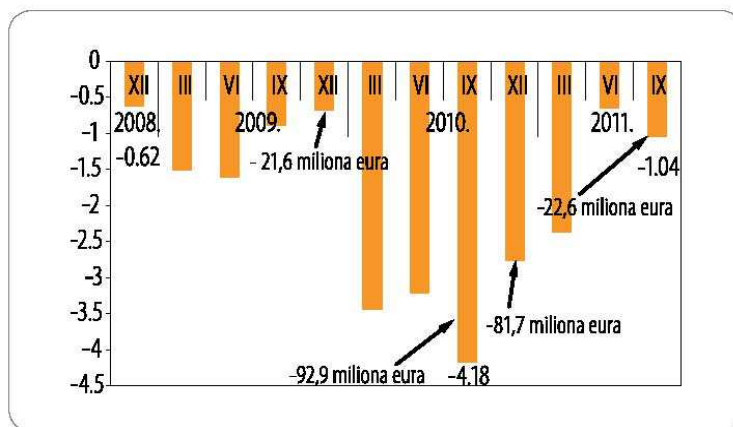
Na kraju septembra 2011. godine, ukupan kapital bankarskog sistema iznosio je 290,9 miliona eura i niži je za 6,4% u odnosu na nivo kapitala na kraju 2010. godine, dok na godišnjem nivou bilježi pad od 2,0%.

Povraćaj na prosječni kapital (ROE) bankarskog sistema je bio negativan na kraju trećeg kvartala i iznosio -10,1% (grafik br. 13), ali sa tendencijom poboljšanja u odnosu na kraj prethodne godine (-27,3%) kao i u odnosu na isti mjesec 2010. godine (-41,1%).

Grafik br. 13: Povraćaj na prosječni kapital (ROE), % ³⁸

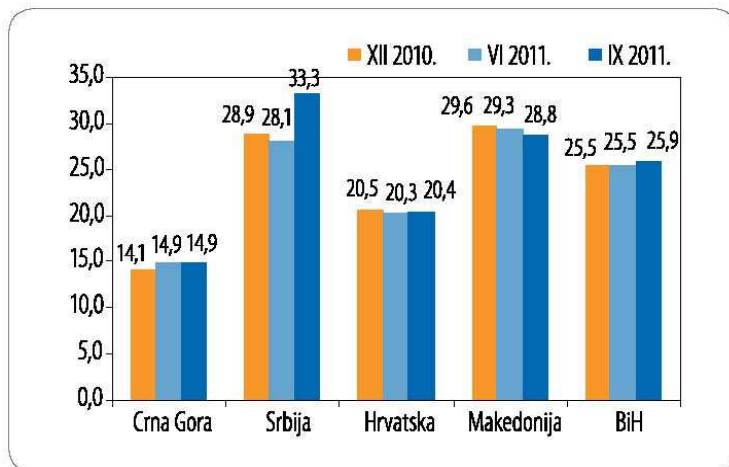
Koeficijent povraćaja na prosječnu aktivu iznosio je -1,04% na kraju septembra tekuće godine i poboljšan je u odnosu na kraj prethodne godine (-2,76%), kao i u odnosu na isti mjesec prethodne godine (-4,18%).

Grafik br. 14: Povraćaj na prosječnu aktivu (ROA) ³⁹

³⁸ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

³⁹ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

Grafik br. 15: Odnos ukupnog kapitala i kredita banaka, % ⁴⁰

Solventnost bankarskog sistema je zadovoljavajuća, što potvrđuje koeficijent solventnosti crnogorskih banaka koji je bio iznad zakonski propisanog minimuma od 10% i na kraju trećeg kvartala tekuće godine iznosio je 15,1% (tabela br. 2.15).

	2007.	2008.	2009.	2010.				2011.		
	XII	XII	XII	III	VI	IX	XII	III	VI	IX
Koeficijent solventnosti	17.12	15.04	15.75	14.34	16.48	14.58	15.85	15.36	15.26	15.13

Tabela br. 6: Koeficijent solventnosti, % ⁴¹

U vlasničkoj strukturi kapitala banaka na kraju trećeg kvartala 2011. godine država je imala učešće od svega 2,98%, domaći privatni kapital 17,35%, dok je dominirao kapital koji potiče iz inostranih izvora (79,67%).

Finansijski rezultat bankarskog sistema na kraju trećeg kvartala 2011. godine je bio negativan i iznosio je 22,6 miliona eura. U posmatranom periodu, pet banaka u sistemu je ostvarilo pozitivan finansijski rezultat.

⁴⁰ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

⁴¹ CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.

15. Kapital bankarskog sektora Srbije

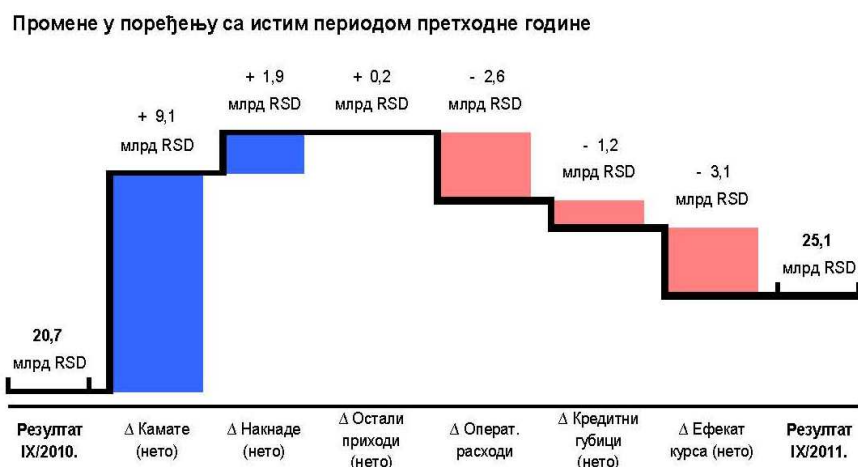
Ukupan dobitak prije oporezivanja bankarskog sektora za prvih devet mjeseci 2011. godine iznosi 25,1 mlrd dinara i povećan je za 21,2% u odnosu na isti period prethodne godine.

Grafik br. 16: Dobitak prije oporezivanja u mlrd din.⁴²

U odnosu na prethodno tromjesečje povećao se broj banaka koje posluju sa gubitkom (deset banaka). Gubitak na kraju septembra iznosi 6,9 mlrd dinara.

Imajući u vidu finansijski rezultat prije oporezivanja od 25,1 mlrd dinara i njegov rast, potrebno je skrenuti pažnju in a činioce koji su doprinijeli ostvarivanju takvog rezultata

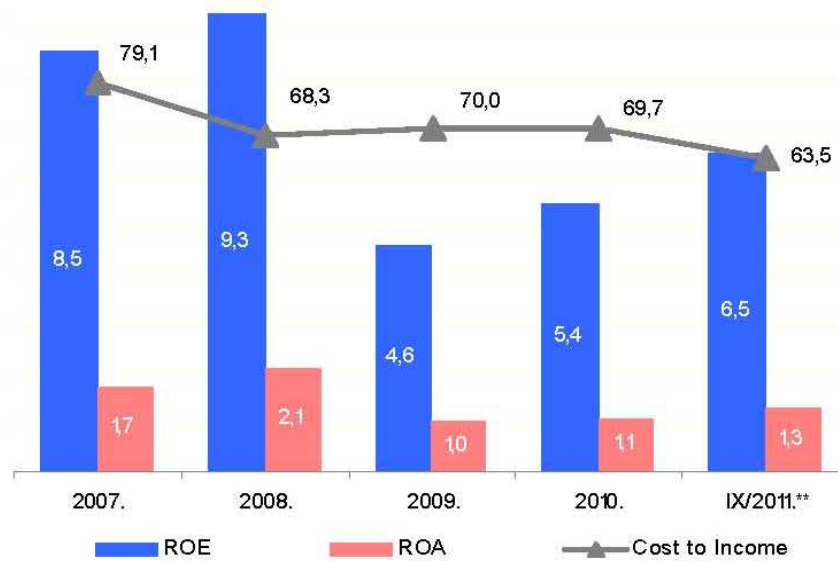
Grafik br.17: Promjene u poređenju sa istim periodom prethodne godine⁴³

⁴² NBS, Kontrola poslovanja banaka, izveštaj za III tromesečje 2011.god.

Konkretni faktori koji su uticali na njegovo povećanje su povećanje neto prihoda od kamata za 9,1 mlrd dinara (11,4%) u poređenju sa istim periodom prošle godine i povećanje neto naknada i provizija za 1,9 mlrd dinara (7,8%).

Treba imati u vidu da je:

- dodatni rast operativnih rashoda u poredjenju sa prethodnom godinom od 2,6 mlrd dinara (3,6%) u znatnoj mjeri uticao na umanjeње dobitka prije oporezivanja.
- uvećanje neto kreditnih gubitaka za 1,2 mlrd dinara (4,9%) dalo negativan doprinos sveukupnom rezultatu u poređenju sa prošlom godinom
- neto efekat kretanja kursa na revalorizaciju imovine i obaveza za prvih devet mjeseci 2011. god. manji za 3,1 mlrd dinara (-31,5%) u odnosu na isti period prethodne godine.

** Подаци сведени на годишњи ниво.

Grafik br. 18: ROA, ROE, cost to income, u %⁴⁴

Ključni pokazatelji uspješnosti poslovanja bankarskog sektora su nešto slabiji u odnosu na prethodno tromjesečje: prinos na aktivu iznosi 1,3% (jun 2011: 1,4%), dok je prinos na kapital na nivou od 6,5% (jun 2011: 7%). Istovremeno, odnos operativnih troškova banaka i neto prihoda od kamata i naknada je povećan i trenutno je na nivou od 63,5% (jun 2011: 63,0%).

Ukupan iznos količine neto bilansne aktive i ukupnog bilansnog kapitala (finansijski leveridž) za bankarski sektor Srbije može se smatrati vrlo niskim sa nivoom od 4,9%.

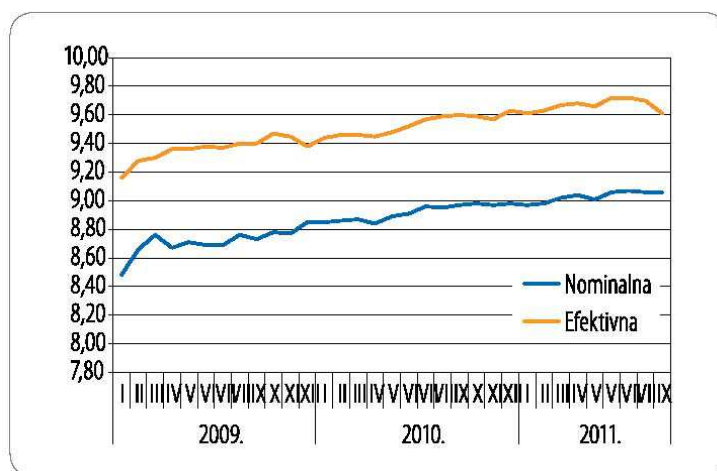
⁴³ NBS, *Kontrola poslovanja banaka*, izveštaj za III tromesečje 2011.god.

⁴⁴ NBS, *Kontrola poslovanja banaka*, izveštaj za III tromesečje 2011.god.

16. Kamatne stope bankarskog sektora Crne Gore

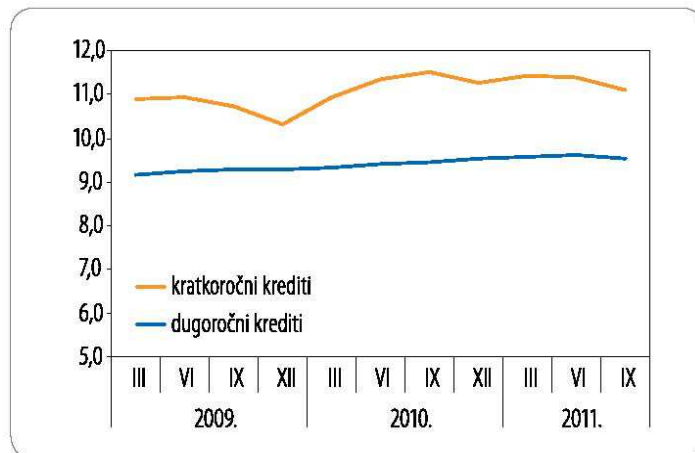
Na kretanje aktivnih kamatnih stopa najviše su uticali visoka premija rizika zemlje, ali i kretanje nekvalitetne aktive, rizičnost klijenata i opšta poslovna klima.

Na kraju septembra 2011. godine, APPEKS je iznosila 9,61%. U odnosu na kraj prethodne godine niža je za 0,02 p.p., dok je na godišnjem nivou viša za 0,01 p.p. (grafik br. 19), tako da se može konstatovati da je u posljednjih godinu dana bila stabilna.

Grafik br. 19: Aktivne kamatne stope na nivou sistema na godišnjem nivou, %⁴⁵

APPEKS na kratkoročne kredite je na kraju septembra 2011. godine iznosila 11,08% i bila je za 0,19 p.p. niža nego na kraju prethodne godine, dok je na godišnjem nivou zabilježila pad od 0,42 p.p. APPEKS na dugoročne kredite je iznosila 9,52% i bila je viša za 0,01 p.p. u odnosu na decembar 2010. godine, odnosno 0,15 p.p. na godišnjem nivou (grafik br. 20).

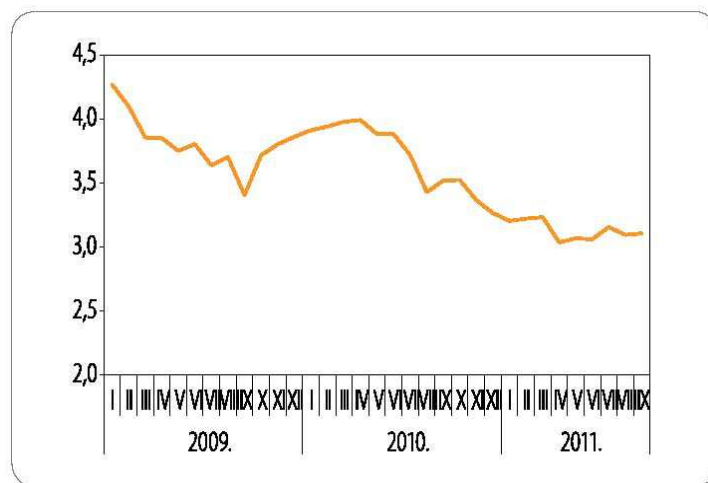
Grafik br.20: APPEKS na kredite, po ročnosti na godišnjem nivou, %⁴⁶

⁴⁵ CBCG, Monetarna kretanja, III kvartal 2011.god.

⁴⁶ CBCG, Monetarna kretanja, III kvartal 2011.god.

PPPEKS je na kraju septembra iznosila 3,11% i bila je za 0,16 p.p. niža nego na kraju prošle godine, odnosno za 0,41 p.p. u odnosu na isti mjesec prethodne godine (graik br. 2.23).

PPPEKS na depozite fizičkih lica iznosila je 3,53% (pad od 0,15 p.p. u odnosu na decembar 2010.), dok je na depozite pravnih lica iznosila 2,58% (porast od 0,20 p.p. u odnosu na decembar 2010. godine). Posmatrano po ročnosti, na kraju septembra 2011. godine PPPEKS je iznosila: 0,43% na depozite po viđenju, 4,54% na depozite ročnosti do tri mjeseca, 4,99% na depozite ročnosti od tri mjeseca do jedne godine, 5,51% na depozite ročnosti od jedne do tri godine, 4,20% na depozite ročnosti od tri do pet godina i 3,25% na depozite ročnosti preko pet godina.

Grafik br.21: PPPEKS, na godišnjem nivou, %⁴⁷

⁴⁷ CBCG, Monetarna kretanja, III kvartal 2011.god.

17. Kamatne stope bankarskog sektora Srbije

Uz relativno stabilne kamatne stope na evropskom međubankarskom tržištu novca (EURIBOR), kamatne stope na kredite u eurima i kredite indeksirane eurima, takođe su smanjene, ali u nešto manjoj mjeri, kako kod sektora stanovništvo tako i u sektoru privrede. Manje smanjenje kamatnih stopa kod sektora stanovništva posljedica je povećanja kamatnih stopa na stambene i potrošačke kredite – zbog većeg korišćenja komercijalnih stambenih kredita i prestanka odobravanja subvencionisanih potrošačkih kredita.

Na nivou tromjesečja, sve kamatne stope na kredite privredi iskazale su pad. Smanjene su kamatne stope na kredite za obrtna sredstva i investicije, najzastupljenije kredite privredi, dok je najveći pad ostvaren kod manje zastupljenih kredita za izvoz.

Prosječne ponderisane kamatne stope na novopoležene depozite takođe su bile u padu. Kamatne stope na depozite stanovništva oročene do jedne godine u septembru su iznosile 9,9% za štednju u dinarima i 3,7% za štednju u eurima i u odnosu na jun manje su za 0,9 i 0,6 p.p., respektivno. Kod sektora privrede kamatna stopa na dinarske depozite oročene do godinu dana je smanjena tokom T3 za 1,4 p.p. (na 10,9%), dok kamata na devizne depozite u eurima iste ročnosti nije promijenjena (3,8%).

Grafik br.22: Kretanje kamatnih stopa na novoodobrene kredite privredi i stanovništvu⁴⁸

⁴⁸ NBS, Izveštaj o inflaciji – novembar 2011.

Kamatne stope na novoodobrene dinarske kredite su u T3 pratile kretanje referentne kamatne stope. Veće smanjenje kamatnih stopa je zabilježeno kod kredita namijenjenih stanovništvu.

Grafik br.23: Kretanje kamatnih stopa na novoodobrene dinarske kredite privredi⁴⁹

⁴⁹ NBS, Izveštaj o inflaciji – novembar 2011.

Zaključak:

Likvidnost bankarskog sektora Crne Gore kao i bankarskog sektora Srbije, na kraju trećeg kvartala su zadovoljavajuće i održavaju se iznad propisnog minimuma. Prosječni regulatorni pokazatelj likvidnosti za bankarski sektor Crne Gore iznosi 1,71 dok za sektor Srbije iznosi 2,11. U odnosu na prethodnu godinu u sektoru Crne Gore zabilježen je pad nivoa ostvarenog jer je u istom periodu prethodne godine nivo pokazatelja likvidnosti iznosio 2,36. U sektoru Srbije zabilježeno je povećanje (isti period prethodne godine 1,96).

Kreditna aktivnost bankarskog sektora Crne Gore tj. ukupni krediti banaka iznosili su 1.957,3 miliona eura na kraju septembra 2011. U odnosu na isti period prethodne godine bilježe pad od 13,5%. U sektoru Srbije ukupni krediti banaka iznosili su 1.736,1 mlrd dinara i zabilježeno je povećanje u odnosu na isti period prethodne godine kada su iznosili 1.577 mlrd dinara.

Ne kvalitetni krediti u sektoru Crne Gore iznose 19,7% ukupnih kredita i bilježe pad u odnosu na isti period prethodne godine, dok u sektoru Srbije iznose 18,8% i bilježe blagi rast u odnosu na isti period prethodne godine.

Privreda i stanovništvo su dominantni korisnici kredita u oba sektora.

Ročna struktura kredita pokazuje da dugoročni krediti dominiraju u oba bankarska sektora.

Depoziti bankarskog sektora Crne Gore na kraju trećeg kvartala su iznosili 1.877,8 miliona eura i u odnosu na isti period prethodne godine bilježe povećanje za 5,3%. U sektoru Srbije na kraju trećeg tromjesečja 2011. godine iznose 1.469,9 mlrd dinara i bilježe povećanje u odnosu na isti period prethodne godine kada su iznosili 1.386 mlrd dinara.

Najveći deponenti sredstava u oba sektora su stanovništvo, pa zatim privreda.

Ročna struktura depozita je nezadovoljavajuća jer u sektoru Crne Gore 85,6% ukupnih depozita odnosi se na kratkoročne depozite (i to 40,6% na depozite po viđenju, a 45,0% na depozite ročnosti do jedne godine). Takođe u sektoru Srbije, svega je 3,8% ukupnih depozita oročeno na dospeljeće preko jedne godine.

Povraćaj na prosječni kapital (ROE) bankarskog sektora Crne Gore je bio negativan na kraju trećeg kvartala i iznosio -10,1%, ali bilježi poboljšanje u odnosu na isti mjesec 2010. godine kada je iznosio -41,1%. U Srpskom bankarskom sektoru ROE iznosi 6,5% i bilježi se povećanje u odnosu na isti period 2010. godine kad je iznosio 5,9%.

Koeficijent povraćaja na prosječnu aktivu (ROA) u sektoru Crne Gore iznosio je -1,04% i bilježi poboljšanje u odnosu na isti period 2010. kada je iznosi -4,18%. ROA u sektoru Srbije iznosi 1,3% i bilježi blagi rast u odnosu na isti period prethodne godine kada je iznosila 1,2%.

APPEKS na kraju III kvartala 2011. god. na Crnogorskom bankarskom tržištu iznosila je 9,61%, dok je u Srbiji u istom periodu iznosila 11,25%.

PPPEKS na kraju III kvartala 2011. god. na Crnogorskom bankarskom tržištu iznosila je 3,11%. Na depozite fizičkih lica iznosila je 3,53%. Dok je na depozite privrede iznosila 2,58%. U Srbiji u istom periodu kamatne stope na depozite stanovništva iznosili su 3,7% u eurima , dok su depozita u dinarima iznosila 9,9%. Kamatne stope na depozite privrede su iznosile 3,8% u eurima i 10,9% u dinarima. Kamatne stope se odnose na ročnost do godinu dana.

Literatura:

- Antonijević Z., Petrović M., Pavićević B. - „*Bankarsko pravo*“, Savremena administracija, Beograd, 1982.
- Dr Srboljub Jović, „*Bankarstvo*“, Naučna knjiga, Beograd, 1990.
- Ćurčić N. Uroš, Barjaktarović Miljana, *Bankarski marketing*, Praktikum, Proces faze upravljanja marketingom banke, Novi Sad, 2003.
- Đukić Đ., Centralna banka i finansijski sistem, Litopapir, Čačak, 2001.
- Đukić Đ., Bjelica V., Ristić Ž. – *Bankarstvo*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2003.
- Jacobson T., Roszback K. – *Bank lending policy, credit scoring and value at risk*, Journal of Banking and Finance, Vol 27, No4/2003
- Komazec dr Slobodan, „Bankarski menadžment“, Čigoja štampa, Beograd, 1998.
- Krstić B. - Međunarodno bankarstvo, Ekonomski fakultet, Niš, 2001.
- Mary Ann Pezzullo, „*Marketing for Bankers*“, Washington, 1982.
- Miroljub Hadžić, *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009.
- Mishkin F. *Monetarna ekonomija, bankarstvo i finansijska tržišta*, Data status, Beograd, 2006.
- M. Ćirović, *Bankarski menadžment*, Institut ekonomskih nauka, Beograd, 1995.
- M. Dinkić, *Ekonomija Destrukcije*, Stubovi kulture, Beograd, 2000.
- Mr. Damir Šehović, *Pasivni bankarski poslovi*, slajdovi, UCG, Podgorica, 2012.god.
- Mr. Damir Šehović, *Kapital banaka*, slajdovi, UCG, Podgorica, 2012.god.
- Prof. dr. Milan I. Miljević, *Metodologija naučnog rada*, Pale, 2007.
- Prof. Dr Stevan Vasiljević i Prof. Dr Milorad Miljković, *Marketing*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za Finansijski Menadžment i Osiguranje, Beograd 2006.
- Rothbard N.M. – *Mistery of Banking*, Richardson & Snyder, 1983.
- Rose P. – Pricing Deposits in an Era of Competition and Change, h e Canadian Banker 93, no 1, 1986.

- Slobodan Komazec, Žarko Ristić, *Međunarodno bankarstvo i institucionalni investitori*, Beograd, 2010,
- Sretenović A. - Uvod u analizu poslovnog bankarstva, SRRS, Računovodstvo, 2003.
- Šljivančanin M. – *Banka – finansijsko preduzeće*, Univerzitet CG; Podgorica, 1999.
- Šabović Š., *Bankarski menadžment*, Visoka ekonomska škola strukovnih studija Peć-Leposavić, Beograd, 2007.
- Todorović V. *Uticaj finansijskih rizika na profitabilnost banaka*, Bankarstvo, 2003.
- Zoran Petrović, *Finansijsko Izveštavanje*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2011.
- Živković A., Stankić R. i Krsti B. *Bankarsko poslovanje i platni promet*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2004.

Ostali izvori:

- NBS, *Kontrola poslovanja banaka*, izveštaj za III tromesečje 2011.god.
- NBS, *Izveštaj o inflaciji*, novembar 2011. god.
- CBCG, *Monetarna kretanja*, III kvartal 2011.god.
- CBCG, *Izveštaj Glavnog ekonomiste I kvartal 2010.god*
- <http://www.cb-mn.org/>
- www.nbs.rs
- http://znanje.infostud.com/saveti/Kreditiranje-pojam_i_uslovi_koriscenja/213
- <http://www.fzdcg.org>
- <http://www.aod.rs/>
- http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/dokumenti/Jesenja_analiza_privrednih%20kretanja_9.pdf